

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Saxonia || Et || Metropolis || Alberti Crantzii || Historici
Doctiss. Sacrae || Theologiae & Iuris Canonici Doctoris ||
celeberrimi, ac Ecclesiae Ham-||burgensis quondam
Decani**

Krantz, Albert

Coloniae, 1574

Saxoniae Liber Secvndvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11453

*Saxones omnes aditus communiſſe : Sed ille vi perſegit :
& in hoſtico ſolo pugnaturus conſtitit : occurrentes, &
iuſta acie decertantes, vicit : imposito tributo (id erat
trecentorum per ſingulos annos caballorum) ad tempus
Perliamenti ſoluendo, dimiſit.*

SAXONIAE

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Magno Karolo non ab re
nouo ordimur principio, quod
ille Saxonia ſalutem inuexit,
cum religione Chriſti, maio-
rem prouincia inducens ciui-
litatem. Libet claram & re-
ligioſam Magni huius Karoli
originem, & lineam generis
percenſere, à ſancto Nodoaldo Treuirorum archiepiſco-
po ſumpto principio. Is magna vir nobilitatis, princeps,
ex Palatio rapitur ad eccleſiam : clareſcens multis per
ſanctitatem miraculis. Sororem alteram Seueram con-
ſecrauit Chriſto monialem : aliam Ittam, clarifſimo du-
ci Pipino dedit coniugem : ex qua naſcuntur Grimoal-
dus princeps, Gertrudis diua monialis, & Begga nupta
principi Amſiſo, ſancti Arnulphi ex Maiore domus,
Metenſis epiſcopi filio : Ita peperit Pipino Karolū Ma-
gnum cum fratre. Igitur Pipino rege factō de medio, ad
filios eius Karolum & Karlomanum omnis paterna di-
tione peruenit. Karolus & Wormatia, Karlomannus Saefio-
nere-

ne regni coronam accepere. Parebat Francis iam diu
 Aufrasia, (ea est Metensis prouincia: nam quae nunc Au-
 stria dicitur, tunc Norica, diu post sortita est Austria vo-
 cabulū) parebat Sueuia, Baioaria, & quae prima Fran-
 cis nomen dedit, Francia Germania, nunc per iniuriam
 appellata Franconia, cum verum illi nomen Galli abstu-
 lerint. Seruant tamen nonnulli scriptores illi prouincia
 suum nomen & honorem, vt Franciam vocent Orienta-
 lem: Sed hoc vix patiuntur Galli, pro solita genti elati-
 one: indignati, si dijs placet, quod Germanos patres, &
 regni sui fundatores iubeantur agnoscere. Et quoniam
 Karlomannus breui concessit in fata, relictis parualis,
 quos vxor eius vidua ad Desiderium Longobardorum
 regem in Italiam deferebat, omne regnum in Karoli di-
 tionem concessit: quia Germania & Gallijs pariter re-
 gnasse comperimus, & Saxonia scimus iura Christiana
 religionis inuexisse, iure optimo etiam regem nostrum
 Saxones consalutamus: praecipue quia Germanis supra
 omnes reges Francia deditissimum accepimus, lingua
 eorū crebrius vsus, & moribus vixisse cōperimus. Mon-
 strant hodiē in Francia Germania locum natiuitatis
 eius, & celebri memoria conseruant: maiori nisu pracla-
 ra eius facinora in hac Saxonum historia pro viribus at-
 tollemus. Prima eius regis gloria, Romanam ecclesiam,
 tyrannide Longobardorum pressam, in libertatem ven-
 dicare, & multis praedijs ex victoria amplificare. Tri-
 buunt nonnulli Constantino magnam illam donationem
 Italiae & Germania, & nescio quarum prouinciarum ec-
 clesiae Romanae factam, de qua ipsi viderint: Karolus
 erat, qui ex victoria Longobardorum Romanam eccle-
 siam ditauit: cum pridē aliquanta & Gothi per sua tem-
 pora, & deinde Longobardi reges nonnulla cōtulissent:

in q̄, multa dominio vacantia, ecclesia introiuit, eius iure
 premita, cuius est omnis terra & plenitudo eius. Sed
 hac aliās. Tamen si pater Pipinus gemina in Italiam ex-
 peditione operosa, multa pro ecclesia fecerit, tamen rerū
 instabilitas humanarum non longauam fecit pacem ab
 illo compositam: simul quōd Longobardi, nisi omnibus
 viribus destituti, quiescere non videbantur. Audiuit rex
 oratores Summi pontificis Hadriani, & cum consilio su-
 orum consolatione plenos dimisit: venturum se cum ex-
 peditione militari in Italiam, visurumq̄, pro viribus, si
 possit hostes ecclesie ab illius ceruicibus submouere. Nec
 segnius arma parauit, exercitus conscripsit, commeatus
 prouidit, regni sui negocijs magna authoritatis viros
 preposuit: vbi omnia ex sentētia consistere, mouit in Ita-
 liam: & magnis conatibus subuerso regno, Longobardo-
 rum regem captum, in Franciam adduxit. Quam rem
 quia plenius in Dania, vbi ad Longobardorum gesta de-
 scendimus, sumus exequuti, nunc breuiter attactam re-
 linquimus, eō mittentes lectorem.

CAP. II.

Saxonicū verō bellū à memoria Karoli Martelli auī
 sui nunq̄ diū fuit intermissum: & in eo aliquid per
 Karoli duces, ipso alijs implicito, est attentatū, dum ille
 vel in Aquitania Hunoldo rebellanti occurreret, & Lu-
 pum Vasconie ducē, ad quem Hunoldus confugerat, de-
 terreret, vt non solum perfugam Hunoldum, sed ipsum
 quoque se Lupus Karoli permitteret potestati. Quan-
 diū etiam ille in Italia bellum ageret Longobardicum,
 duces eius Saxonibus sunt colluctati. Illo autem absolu-
 to, reuersus in Franciam, totis se viribus animi & re-
 rum conuertit ad Saxonicum bellum peragendum: quo
 neque prolixius, neque atrocius vllum vnquam gessit:
 quia Saxones, sicut omnes ferē Germaniæ nationes,
 natu-

natura feroces, & idolorum cultui dediti, ab eo quod semel apprehenderant, nulla poterant vi dimoueri. Susceptum est igitur aduersus eos bellum magna vtrinque animositate: maiori tamen Saxonum damno, per continuos triginta annos gerebatur. Poterat quidem citius finire, ait Euardus Karoli scriba, si in sententia vna semper aut diu permanfissent. Dictu difficile est, quoties superati, regi manus dederunt, imperata facturos polliciti: obsides qui imperabantur, absq; dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, susceperunt. Aliquoties ita edomiti & emolliti, vt etiam cultum demonum dimittere, & Christi fidem suscipere pollicerentur: sed sicut aliquando prouisi ad ea pollicenda videbantur, ita mutato postmodum decreto, ad abijcienda videbantur precipites. Anno regni sui sexto, Karolus Saxones aut religioni subijcere, aut omnino de terra delere constituit: ingressus prouinciam, arcem eiusdem munitissimam Saborch cepit: Eresborch a Saxonibus euersum praesidium muniuit: & in eo suorum validam manum collocauit: & multa strage peracta, obsides accipiens, est in regnum reuersus. Anno qui proximus erat, ingresso iterum rege in prouinciam Saxonum, multos iussit baptizari: & iam rebus confirmatoribus in regnum redibat. Post duos iterum annos Padeburnam veniens, omnem regionis nobilitatem iussit conuenire: Sed Wodekindus omnium primarius dux, egressus de terra, ad regem Danorum Sigefridum cofugit. Cum autem inde Karolus in Hispaniam conuersus, magno inibi bello implicaretur, Saxones duces, quem diximus, apud Tuitium Rhenum transgressi, usq; ad Mosellam omnia igni ferroq; peruastabant. Rex per literas exciuit duces de prouincia Germanie, hoc est, Sueuos, Francos, Bauaros, Thuringos: qui congressi
magnam

magnam in Saxones stragem peregerunt. Ipse verò Hispanico bello peracto, iterum copias traicit in Saxoniam per Rhenum & Lupiam amnes, totam quæ nunc Westphalia est, peruagatus, rebelles subegit, fugauitq; contumaces: vt Visurgo, nunc Westera, transmissa, sedes sibi facerent inter Wandalos, antiquis pulsas habitatoribus.

Ex quo tempore cœpta est habitari à Saxonibus prouincia trans Visurgum, quæ nunc est terra Brunswicccensis cum conterminis: vt fieret exindè discrimen Saxonum orientalium & occiduorum, qui vltra & citra Visurgum habitant: Vndè est etiam nata illa distinctio in vna natione Ostphalorum qui vltra, & Westphalorum qui citra Visurgum incolunt: Nam Saxonum principes pro insigni armorum in militaribus signis pullum equinum habuere, atrum ante baptismum, post verò candidum. Indè Ostphali ac Westphali: Nam equinum pullum Saxones sua lingua dixere Balen. Hoc autem nomen in orientalibus euauit, & permansit appellatio generalis Saxonie, quod terra illa nouis principibus sæpè paruit. Nam à temporibus Henrici Leonis, ducatus est ortus Brunswicccensis: postea & ille scissus in aliquot principatus: quod suo tempore cõmemorabimus. In occidua verò prouincia mansit appellatio Westphalorũ, hoc est, occiduorum, qui equinum pullum pratulerũt. Eò tamen deuentum est, vt ea gens iam se Saxoniam appellari non patiat, probro ducens, si quis ex Westphalis hominem, appellare contendat Saxonem. Hoc autem superbia genus vndè processerit, non satis intelligo, præsertim cum rebus gestis ita claruerint orientales Saxones, vt Imperatoriam dignitatem, quam meruerunt, diutissime in sua domo fouentes, habuerint: & fortissimis semper viris pares, si non superiores, extiterint. Sed

F

prius-

priusquam ad alia transeamus, operae precium est illustrissimi regis Karoli Magni optimè de nobis meriti, praclariora facinora ordine intueri.

CAPVT III.

Annus erat à Christo nato post septingentesimum sexagesimus nonus: cum mortuo, ut diximus, Pipino patre, Karolus & Karlomannus eius filij, omnium consensu procerum, regni gubernacula subeunt: non aliter partiente, quam pater & patruus. Nam patri Pipino successit in ditione sua maior natu Karolus: Karlomanno autem patruo, Karlomannus. Erant qui prater naturam inter fratres emulationem, de regni societate excitare contenderent similtates: sed ea fuere modestia fratres, ut arma in se non sumerent, et si haberent qui assidue stimularent. Mors autem Karlomanni breui sequuta, satis pandebat vnde essent stimuli similtatum: Nam relicta eius fugiens Karolum, vel quod male sibi esset conscia, vel ut Karolo bellum excitaret, cõtendit in Italiam ad Desiderium Longobardoru regem cum filijs & paucis ex proceribus. Karolus autem omne regnum ex illo die solus administrabat. Omniu autem bellorum quae gessit, primum fuit Aquitanicum, à patre inchoatum, non finitum: quia citò peragi posse videbatur fratri adhuc vivo, & auxilium ferre rogato. Et licet frater, malis quibusdam machinantibus, frustrasset auxilio promisso, susceptam expeditionem strenuissimè exequutus, non prius destitit, quam hoc, quod perficere moliebatur, efficeret. Nam & Hunoldum, qui post mortem Dwaifredi Aquitaniam occupauit, bellumq; iam penè peractum reparare tentauit, Aquitaniam relinquere, & in Vasconiam fugere coëgit. Què tamen ne ibi consistere sustinens, transmissa Garumna amne, Lupo Vasconiae duci mandat, ut perfugam

per fugam reddat: quod n̄ statim faciat, bello expostulaturum. Sed Lupus saniori vsus consilio, non solum Hunoldum reddidit, sed etiam se cum prouincia, cui præerat, eius potestati permisit. Quo bello finito, rogatu & precibus Hadriani Pontificis Romani, insolentiam Desiderij Longobardorum regis ferre non valentis, bellum in eam gentem suscepit: copiasq; quas in Italiam duxerat, diuidens, vnā partē cum Bernardo patruo per montem Iouis ire præcepit: alteram ipse ducens, per montem Ciniſium venit in prouinciam: nec prius destitit, quā Desiderium regem longa obsidione in Pavia fatigatū, in ditionem acciperet, & perpetuo exilio deportaret: filium vero eius Adalgisum, in quo omnis spes stare videbatur, non solum regno, sed etiam Italia abire cōpelleret: omnia Romanis ablata restitueret: Rodogisum Foroiulianum ducem noua molientem opprimeret: totamq; Italiā sua ditioni subiugaret: subactaq; filium suū Pipinum regem præponeret.

CAPVT IIII.

Post cuius belli finem, Saxoniciū, quod à patre auoq; gestū, diū erat intermissum, repetiuit: quo nullum neque prolixius, neque atrocius, Francorumq; populo laboriosius, susceptum est. Dictu difficile est, quotiēs superati, ac supplices se dederūt, imperata facturos polliciti: obsides qui imperabantur, absque dilatione dederunt: legatos qui mittebantur, susceperunt: aliquotiēs itā edomiti & emolliti, vt etiam cultum demonum dimittere, & Christiana religioni se subdere pollicerentur. Regis autem magnanimitas aut per se, aut per comites suos misso exercitu, perfidiam illorum semper vlciscebatur: donèc omnibus qui resistere volebant, profligatis, decem hominum millia ex his,

qui utrasque Albi ripas incoluere, cum vxoribus & paruulis sublato, transtulit: & per Galliam atq; Germaniam multimoda diuisione distribuit: eaq; conditione bellum per tot annos tractum, esse constat finitum, ut abiecto demonū cultu, Christianae religionis sacramenta susciperent. Hoc autem bellum licet tam diū protraheretur, ipse tamen rex non amplius quā bis acie conflixit cum hoste: semel iuxta montem qui Asneggi dicitur in loco Thietmelle nominato. Itā scribunt Galli, proprietatem linguae nostrae non tenentes: Ego montem accipio, in quo à memoria Karoli erecta est capella Diuini auxiliij nominata: hoc referens posteris, quod propter caeleste praesidium in eo loco missum, memoria ibi magni miraculi consecrata est: Laici vocant montē Sancti adiutorij. Altera autem vice iuxta Hasam fluuium: & hoc vno mēse, paucis interpositis diebus. Sed his duobus praelijs itā confracta vires Saxonum feruntur, ut ultra regem neque prouocare, neque venienti resistere, nisi aliqua loci munitione defensi, auderent. Plures tamen ex bello & summi viri, & maximis functi honoribus, tam ex Francis, quā Saxonibus, perierunt. Monstrant incolae locum castrorū ad Hasam. Tandem anno XXXIII. finitum est bellum. Tempora suis locis signabimus. Hispaniam autem pacatā reliquit post edomitos Aquitanos & Vascones: Nam Britones imperata facere adegit, cum missis oratoribus pacem orarent: ipse postea cum exercitu Italiam ingressus, ac per Romā iter agens, Capuam Campaniae urbem petiuit: ibiq; positis castris, bellum Beneuentanis, nō dederentur, cōminatus est. Praeuenit hoc dux gentis Agarissus, filios suos Rimoldum & Grimoldum cum magna pecunia regi placando mittit obuiam: rogans, ut illos obsides accipiat, seq; cum sua gente facturum

Eturum imperata: erant autem Longobardi. Permisit roganti principatum: & minore filio pro obside retento, maiorem remisit: legatosq; ad sacramenta fidelitatis à Beneuentanis exigenda, cum Agariso dimittēs, ipse Romam redit: consumptisq; ibi in veneratione sanctorum aliquot diebus, in Galliam reuertitur.

CAPVT V.

BAuaricum deindè bellum & repentè ortum, & celeri fine completum est. Baioarios dixere veteres, nos Bauaros. Hoc bellū superbia simul & excordia Tasilonis ducis excitauit: qui hortatu vxoris, quæ filia erat Desiderij regis, patris exilium per maritum vlscisci posse putabat: inuito fœdere cum Hunis, qui Bauaris tum erant contermini, bello Karolū pertentabat. Cuius contumaciam, quia nimia videbatur, regis animositas ferre nequiuit: ac promdè contractis vndiquè copijs, Bauariam petiturus, ad Leccam annè peruenit: qui Bauaros Alemannosq; dirimit: cuius in ripa castris collocatis, priusquam prouinciam intraret, animum ducis statuit pertentare. Sed ille pertinaciter agere nec sibi nec genti utile ratus, regi se supplex permisit: obsides qui imperabantur, dedit: inter quos & filium suum Theodonem: data insupèr fide cum iuramento, quodd ab illius potestate nemini suadenti defectionem consentiret. Sic bello, quod quasi maximum videbatur futurum, celerrimus finis est impositus. Tasilo tamen postea euocatus ad regem, neque redire permissus est, neque prouincia quam tenebat, vlterius principari. Comitibus est commissa: Nam cum Tasilo reus læsæ maiestatis iudicatus, capite damnaretur, regis clementia vita illi concessa est: tonsuratusq; cum filio in monachum. His motibus ita compositis, & wandalis, qui Gallorum consuetudine & wilsî, sua verò lingua

doeletabi dicuntur, bellum est illatum: in quo & Saxones velut auxiliares inter ceteras nationes, qualicumque deuotione militabant regi: vnaq; expeditione ijdē dardali ita sunt domiti, vt vlteriùs iussis regis non contradicerent.

CAPVT VI.

Maximum omnium, quae à Karolo gesta sunt, bellorum, praeter Saxonicum, huic successit, quod contra Auares, siue Hunos, gestum est: quod rex & animosius q̄ cetera, & longè maiori apparatu administravit: vnam tamen per se in Pannoniam (nam illam prouinciam ea gens incolebat) expeditionem fecit: cetera Pipino filio, ac praefectis prouinciarum comitibus & legatis perficienda comisit. Quae cum ab his strenuissimè fuissent impleta, octauo tandem anno idem bellum consummatum est. Quot praelia in eo gesta sunt, quātumq; sanguinis effusum, testatur Pannonia: omni tum penè habitatore vacuata: & locus in quo regia Cacani erat, ita desertus, vt vestigium quidem humanae habitationis nullum appareat. Tota hoc bello Hunorum nobilitas perijt: tota gloria gentis decidit: omnis pecunia, & cōgesta per tot annos supellex, & omnes thesauri erepti sunt: Ne vllū bellū exortū est in Frācos ab hominū memoria, qui sint illi magis locupletati: quippe cū in id tempus Franci penè pauperes viderentur, tantum auri & argenti in regia repertum, tot spolia preciosa ex prouincijs congesta, vt meritò credi possit Frācos summo iure Hunis abstulisse, quod prouinciarum damno per summam iniuriam congesserunt. Terra quidem Hunorum, vt antiquorum memoria concelebrat, nouem circulis, quos Teutonici Haga dicunt, cingebatur: quorum singuli ita quercinis roboribus, siue faginis, siue abiegnis erant extructi.

vt de
deret
cauit
tate
rund
cōfin
absci
ferun
milli
liter
uis ip
bem
erāt
audi
ros,
non s
re. D
& h
baru
adue
plius
cong
num
feru
vt d
gari
bilit
dere
episc
tum
ricu
ma

vt de margine ad marginem viginti pedum spatium tenderetur in latum, & totidem subigerentur in altū. Concavitas autem vniuersa aut durissimis lapidibus, aut creta tenacissima replebatur. Porro superficies vallorū eorundem integerrimis cespitibus tegebatur: inter quorum cōfinia plantabantur arbuscula, quæ, vt cernere solemus, abscissa atque proiecta, comas caudicum foliorumq; proferunt. De primo autem circulo ad secundum, viginti millia passuum Teutonice protendebantur: & inde similiter ad tertium: & ita deinceps vsque ad nonum: quantum ipsi circuli alius alio multo fierent cōtractiores, in orbem redeuntes. Inter hos igitur aggeres ita vici villaq; erāt collocati, vt de alijs ad alias humana vox posset exaudiri: contra eadem ædificia inter inexpugnabiles muros, portæ non satis late, per quas latrocinandi gratia non solum exteriores, sed etiam interiores solebant exire. De circulo quoque ad circulum sic erant possessiones & habitacula quaquaversum ordinata, vt clangor tubarum inter singula cuiuslibet rei significatiuus, posset aduerti. Ad has ergo munitiones per ducentos & amplius annos, qualescunque omnium occidentalium opes congregantes, cum Gothi & Vandali quietem hominum perturbarent, orbem occiduū penè vacuum dimiserunt. Quos inuictissimus rex Karolus ita perdomuit, vt de eis ne minima quidem reliquæ permanerēt. A vulgaribus, quibus pepercit, idēd manum retraxit, quia nobilitate extincta, Francorum regno minimè nocituri viderentur. Porro prædam in Pannonia repertam, per episcopia & monasteria largissimè distribuit. Duo tantum è proceribus Francorum eo bello perierunt, Henricus dux Foroiulianus, in Liburnia iuxta Tarsicam maritimam ciuitatem insidijs oppidanorum interce-

ptus, & Geroldus Baioariae praefectus in Pannonia, dum contra Hunos praeliaturus aciem instrueret, (incertum a quo) cum duobus tantum, qui eum obequitantem ac singulos cohortantem comitabantur, interfectus est: ceterum incruentum penè Francis hoc bellum fuit: & prosperum exitum habuit. Bohemicum quoque & Liburnicum, quae postea exorta sunt, durare non potuerunt: quorum utrunque ductu Karoli iunioris celeri fine completum est. Vltimum contra Normannos, qui Dani vocantur, primò piraticam exercentes, deinde maiori classe littora Galliae atque Germaniae vastantes, bellum est susceptum: quorum rex Gotfridus aded inflatus vana spe erat, ut sibi totius Germaniae promitteret potestatem. Phrisiam quoque atque Saxoniam haud aliter ac suas provincias aestimabat. Iam vicinos Obotritos in suam ditiorum redegerat: iam sibi vectigales fecerat: iactabat enim se breui Aquisgranum, ubi regis comitatus erat, cum maximis copijs aduenturum: nec dictis eius, quantum vanissimis, omninò fides aberat: quin potius tale aliquid inchoaturus, nisi festinata esset morte praeventus, putabatur. Nam dum ea moliretur, à proprio satellite, siue, ut quidam veriùs existimant, à proprio filio, cuius matrem repudiauerat, & aliam duxerat, interfectus, finem rebus fecit. Haec sunt bella, quae rex potentissimus per annos XLVI. (tot enim annis regnavit) in diuersis orbis partibus summa prudentia ac felicitate gessit: quibus Francorum regnum, quod à patre Pipino magnum quidem & forte suscepit, ita insigniter amplificauit, ut penè duplo maius fecerit.

CAPVT VII.

Qui cum tantus in ampliando regno, & subigendis exteris nationibus esset, & in huiusmodi exercitatio-

citationibus quotidie versaretur, opera tamen plurima ad regni decorem diuersis in locis inchoauit, & in non paucis terminauit: inter quae praecipua non immerito videri possunt basilica Dei Genitricis Aquisgrani, opere mirabili constructa: & pons apud Moguntiam in Rheno, quingentorum passuum longitudinis: nam tanta est ibi fluminis latitudo: qui tamen vno anno ante regis mortem incendio conflagrauit: nec refici potuit propter festinatum eius excessum, quanquam in ea meditatione esset, vt pro ligneo lapideis restitueret. inchoauit & palatia operis egregij: Vnum haud longè à Moguntia ad villam Ingelheim: Alterum Nouimagio super fluuium Waahalem, nunc Waalam seu Waalim vocant: Praecipue tamen aedes sacras, vbicunque in toto regno suo vetustate collapsas comperit, pontificibus & abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt restaurarentur, imperauit: adhibita cura per legatos, vt imperata perficerent. Talem eum in ampliando, & tuendo, & simul ornando regno fuisse constat. Ad domesticam curam eius veniamus. Matrem summa pietate coluit: liberos vtriusque sexus literis erudiri curauit. Pipini filij filium Bernhardum, ac quinq; ab eo relictas filias, inter suas educauit. Nullam nuptui tradidit quo ad viueret, dicens se suorum domestico contubernio carere non posse. Vnde factum est, vt felicissimi Imperatoris Octauiani fortunam aequè fortunatus rex experiretur: Fuscata esse domum incontinentia quorundam: sed ille prudenter omnia dissimulauit. Erat ei filius ex concubina Pipinus, facie liberali, sed gibbo difformis. Is, cum pater Hunico bello teneretur implicitus, coniurationem iniit aduersus parentem cum quibusdam ex Francia primoribus, qui vanam illi spem regni fecerant. Sed coniuratione detecta, damnantur

F 5 conscij:

conscij: Pipinus volens tonsuratur, & in monasterium
 Prunna concluditur. Erat & alia in ipsum coniuratio
 prius in Germania: cuius consilij participes alij ocu-
 lis orbati, alij exilio proscripti, nemo ex his necatus: vi-
 si tres, qui ne caperentur, se gladio defenderunt: &
 occisis ante aliquot ministris, ipsi quoque perempti
 sunt. Eas vero conspirationes quamplurimum peperit
 Fastrada regina superbia, & impotens dominatio: qua
 regem natura mansuetum ed prouexit, vt aliquando
 fieret per eam odibilis. Corpore fuit amplo atque ro-
 busto: statura eminenti, qua tamen non excederet:
 nam septem suorum pedum proceritatem eius constat
 habuisse mensuram: Apice capitis rotundo: oculis pra-
 grandibus & vegetis: naso paulum mediocritatem ex-
 cedente: canicie pulchra: facie lata & hilari: vnde
 formae auctoritas ac dignitas, tam stanti quam seden-
 ti, plurimum congruebat. Cervix quauis obesa & bre-
 uior, ventérque videretur proiectior, tamen hoc cat-
 rorum membrorum celabat aequalitas. Incessu erat fir-
 mo, tantaque habitudine virili: voce clara, sed qua mi-
 nus corporis formae conueniret: valetudine prospera:
 praeter quod antequam decederet, quadriennio crebris
 febribus corripiebatur: ad extremum etiam vno pede
 claudicabat. Erat eloquentia copiosus & exuberans: pro-
 teratque quidlibet decenter efficere. Nec patrio sermone
 contentus, etiam peregrinis linguis ediscendis studebat:
 in quibus Latinam ita perdidicit, vt ea ac patria lingua
 orare sit solitus. Graecam vero melius intelligere, quam
 pronunciare poterat. Artes liberales studiosissime coluit:
 earumque doctores plurimum veneratus, magnis extulit
 honoribus. In discenda Grammatica Petrum Pisanum
 diaconum senex audiuit: in ceteris disciplinis Albinum,
 quem

quem alij Alcuinum, alium diaconum è Britania virum vndecunquè doctissimum præceptorem habuit : apud què & Rhetorica, & Dialectica, præcipuè tamen Astronomia discenda, plurimum & temporis & laboris impendit. Discebat & artem computandi : & intentione sagaci syderum cursum curiosissimè rimabatur.

CAPVT VIII.

Tentabat & scribere. Tabulas & codicillos ad hoc in lecto sub ceruicalibus habebat, itemq; circumferre solebat, vt cum vacuum tempus esset, manum effigiandis literis consuefaceret. Sed parum successit labor præposterus, ac serò inchoatus. Assiduè exercitabatur equitando, ac venando : quod illi gentilitium erat : quia vix vlla in terris natio inuenitur, quæ in eo labore Franciscis possit æquari. Delectabatur etiam vaporibus aquarum naturaliter calentium, frequenti natatu se exercens : cuius aded peritus fuit, vt nullus illi certaret : ob hoc etiam Aquisgrani regiam extruxit : ibique extremos vite annos vsque ad obitum duxit. In cibo & potu temperans : sed in potu præcipuè, ita vt supra cœnam raro plus quàm ter biberet. Sed cibi nõ aded moderator : vt sæpè quereretur, noxia suo corpori esse ieiunia. Conuiuabatur rarissimè : & hoc præcipuis tantùm festiuitatibus, cum magna tamen hominum frequentia. Cœna quotidiana quaternis tantùm ferculis præbebatur : præter carnem assam, quam venatores verubus inferre solebant : qua ille libentiùs quàm vllò ciborum genere vescabatur. Inter cœnandum autem admodum frequentissimè lectorem audiebat : Legebantur autem ei historia, & antiquorum res præclara. Delectabatur imprimis libris beati Augustini, præcipuè de Ciuitate Dei. Circa pauperes sustentandos, & gra-
tuitam

tuitam liberalitatem, quam Graeci vocant, & iam Latini eleemosynam, erat deuotissimus: vt qui in patrio regno non solum id fieri curauit, verum etiam trans maria: in Syria & Aegypto, atque Aphrica, Hierosolymis, Alexandria, Carthagine, vbi Christianos iam sub Saracenis paupertate premi compererat, penuria eorum compatiens, pecuniam mittere solebat. Ob hoc maxime transmarinorum regum amicitias expetens, vt Christianis sub eorum dominatu degentibus, refrigerium aliquod proueniret. Colebat praeter ceteris sacris locis apud Romam beati Petri Apostoli ecclesiam, in cuius donaria magnam vim pecunia congescit: neque vlllo sui regni tempore quicquam duxit antiquius, quam vt vrbs Roma sua opera veteri polleret auctoritate: & ecclesia sancti Petri per illum non solum tuta, sed etiam opibus suis praeter omnibus orbis ecclesijs esset ornata. Quam cum tanti penderet, intra XLVI. annorum, quibus regnavit, spatium, quater tantum votorum soluendorum, ac supplicandi causa profectus est: Vltimi tamen accessus sui non tantum haec fuere causa, verum etiam quod Romanum Pontificem Leonem multis affectum iniurijs, erutis, vt quidam sunt authores, oculis, linguaque praecisa, fidem regis implorare necesse fuit. Idcirco Romam tum veniens ad reparandum ecclesiae statum, ibi totum hyemis tempus contraxit: Quo tempore Imperatoris & Augusti nomen accepit: quod primo intantum auersatus est, vt affirmaret ea die, quantum praecipua festiuitas esset, ecclesiam se non intraturum, si praescire potuisset Pontificis consilium: inuidiam tamen suscepti nominis Constantinopolitanis Imperatoribus non dissimulantibus, magna superauit pecunia: vicitque eorum contumaciam magnanimitate, qua Graeculis multum praestabat. Misit ed cre-

bras legationes, & in epistolis fratres eos appellauit. Post susceptam Augusti dignitatem, cum aduerteret legibus multa deesse, (nam Franci diuisis locis, duplicibus vtuntur legibus) cogitauit, quæ deerant, addere, & discrepantia concordare, praua corrigere: sed in ea re nihil perfectum est ab eo, nisi quod pauca capitula, & ea imperfecta legibus addidit. Omnium nationum quæ illi subessent, memorabilia gesta, quæ scripta non erant, scribi & memoria mandari iussit. Inchoauit & Grammaticam patrij, hoc est, Germanici sermonis. Mensibus ad propriam linguam nomina imposuit: qui ante id tempus apud Germanos partim Latinis, partim barbaris nominibus enunciabantur. Et Ianuariū quidem appellauit Wintermaen: Februariū, Horning: Martium, Lenmaen: Aprilem, Ostermaen: Maium, Winne- maen: Iunium, Brackmaen: Iulium, Hermaen: Augustum, Arne- maen: Septembrem, Wynmaen: Octobrem, Harneftmaen: Nouembrem, Zoremaen: Decembrem, Heilichmaen. Item ventos duodecim, suis nominibus insigniuit: cum non antè plurimum, quàm quatuor, nomina inuenirentur: Et Subsolanum quidem Ostenwindt: Eurum, Sudost: Euroaustum, Sud- sudost: Austrum, Suden: Austroaphricum, Sudwest: Aphricum occiduum, Sudsudwest: Zephyrum, West: Corum, Nordwest: Circium, Nordnordwest: Septentrionem, Nord: Aquilonem, Nordost: Vulturum, Ost- nordost. Hæc idcirco commemorauit, vt agnoscant nobiscum Galli, Karolum & origine extitisse Germanum, & ea lingua tanquam patria potissimè vsū: quod ignorantes ipsi nobis contestantur: quia de illorum ista sumpsimus libris testimonia.

Religionis diuinæ plurima illi cura fuit: psallendi legendique officia in ecclesia discreuit: ipse se choris psallentium immiscuit. Coram se, vbicunque esset, diuinū peragi religiosè curauit officium ac ministerium: Sermones patrum, Homilias sanctorum, nec minus Martyrologia diligenter inquiri atque conscribi iussit. Sed priusquam præclara huius regis inuictissimi facinora ad exitum vertamus, vt grati in optimum principem, & bene de nobis meritum, animi indicia præferamus, operæ precium est, numerosas eius in Saxones expeditiones, in ordinem temporum redigere: vt feruentissimum eius in diuinam religionem zelum perspiciamus. Præter illas autem superioribus annis per Karolum Martellum auum, & Pipinum patrem crebriores in Saxoniam detonationes, principium bellorum eius in nostram gentem, ab anno LXXII. hoc est, regni eius tertio: tunc enim Wormatia habito solenni regni conuentu, decreuit gentem Saxonum idololatram armis adoriri. Igitur transmissis Rheno ducit in Saxones, primaque fertur habuisse castra ad fontem Lupia, nunc Lippiam vocant: Cùmque Saxones & ipsi magna manu coacta, regi occurrerent, contulere manus non longe ab Osnaburga ad syluam Faginam: ibique magna strage casi, terga dederunt, fugeruntq; vltra Visurgum: & pulsus retrò Wandalis, qui terram tenuerunt, ipsi Saxones ibi sedes locauerunt: Ab illo die appellati Ostphali: quoniam qui patrijs in sedibus remansere, Westphali. Robur autem gentis, & omnis superstes nobilitas, emigravit: vt non remanerent nisi qui colendis agris inseruiebant, vulgus inermis. Progressus autem cum exercitu victore Karolus, venit ad montem Martis: ibique

phanum

phanum & idolum gentis, quod Jrmensuel appellauere, subuertit. Eresberg dictus est mōs, in quo Mersborg: nam & in eodem Jrmensuel à Saxonibus colebatur. Omnium rationem nominū reddere conantur veteres: probabiliora attingemus: arbitriū sit lectoris, quid sequatur. Eresberg ab Hera Iunone dictū accipiūt: quam etiam hodie volitare rustici fabulantur per aëra. Aut ab honore deorū nomen traducūt: Ibi Hera Iuno, ibi Hermes Mercurius, ibi Mars Gradius colebātur. Jrmensuel, quasi Mercurij statuā interpretantur: is enim Hermes dictus est. Sed obtinuit Martis honor, vt nūc Mersborg vocetetur. Poterant idolorū ritus & nomina à memoria Romanorū Saxones tenuisse: cū Drusus Nero, & deinde filius eius Germanicus, sub Augusto. prouinciam gubernarēt. Repertū est diū pōst in loco Corbeia simulacrū cū inscriptione hac: Dux ego gētis Saxonū, victoriā certā polliceor venerantibus. Sed an vicino quodā loco constiterit, qui de eius vocabulo Martis mons diceretur, an in vrbe Mersborg ad Salam fluuiū, parū nobis compertū est: nisi quod Gallici scriptores omnia perturbantes, & Germanicæ linguae imperiti, confundunt omnia: Jrmensuel interpretantur nōnulli statuam publicam. Coniici permittitur dictam Jdermansuel, quasi commune profugiū & asylum omniū, & Martē cōmunem: qui in pralio diū vagatur incertus, diū dubius, quō ponat victoriā. Erat armati toto corpore effigies: cuius in dextera signū militare, nostri vexillū vocant, præferens rotam: cuius breue momētū, et facilis ortus & interitus: ita euentus praliorū. In sinistra librā expandit, dubiam pugnantū sortē, facile huc aut illuc inclinantē. Pectus in erme, vrsū præferbat, interritū bellatorū animū insinuans. In clypeo leo, qui bestijs imperitat, inuictum ad fortia

fortia facta impetum monstrat: floribus confito campum in quo stabat, quod nihil iucundius solet videri fortibus, quam in acie virtutem ostendere. Karolus autem cum fugam iniissent Saxonum maiores, ex remanentibus accipit obsides duodecim ad Weseram fluvium, & regreditur in sua.

CAPVT X.

SED cum anno proximo rex in expeditione Lombardica, quam in Dania descripsimus, esset occupatus, Saxones iniuriam prioris anni vindicare volentes, mouerunt in Hassones, qui iam Francis paruenerunt. & ad oppidum Frislarium pugnauerunt, magna interfectione cadentes qui obuiam prodiērunt: Ecclesiam insignem eius oppidi, quam Bonifacius episcopus & martyr praedixit incremabilem, diu frustra tentauerunt incendere. Visi sunt in albis duo iuuenes, qui incendium restinguerent: vnde territi Saxones aufugerunt. Repertus est ad ostium adis sacrae genibus nixis Saxo extinctus, faucibus hians, quasi flammam excitaturus. Rex autem rebus in Italia compositis, aduolat cum Saxonum excursions audisset: perq; Hassiam misit diuisis agrum quatuor copiarum ductores: Tres obuios aut deiecerunt, aut in fugam verterunt: Quartus autem cum neminem sese obiectantem haberet, spolijs onustus ut ceteri, reuersus est ad regem in Ingelheim. Inde vero maiore apparatu ducens rex in prouinciam, Siborg & Eresborg arces iterum à Saxonibus communitas, denud expugnauit, & in arcem Brunsberg, quae omnium firmissima erat ad Visurgum fluvium, duxit oppugnandam: Inerat autem validum Saxonum praesidium: Firmata est obsidio: Ferunt remanere in hodiernum villis nomina ex castris regis, quae tum erant tripartita:

rita: vt alio loco rex cum robore exercitûs, alio etiam
 auxiliares tenderent: & tertio loco suis erant in ca-
 stris, qui stipendia mererent. Adijciunt Gallici: regem
 obsidionis pertasum, duxisse partem copiarum in West-
 phalos Anglarios: qui malis coacti, cum Brunone du-
 ce fecere deditiorem. Caterum copiarum partem vl-
 tra Visurgum misit: qua vastatione grauisima perpul-
 lit gentem, vt cum Hassino duce suo obsides darent, sa-
 cramenta adijcerent, se imperata facturos. Sed ipsi
 Gallici fidem narrationis sua voce alleuant: Quæ enim
 sacramenta præstarent, perfidi Christo?

CAPVT XI.

CVM per annum LXXVI. rex in Italiam reuo-
 caretur, firmis præsidijs arces Saxonia, vt in fi-
 de plurimum contineret, antè communiuit. Saxones
 longè regem abesse scientes, ad libertatem pristinam
 respexerunt: arcem Siborg oppugnârunt: minisque
 grauisimis intentatis, terrere custodes Francos instite-
 runt: sed neque minis, neque vi armorum praualue-
 runt. Ibi frustrati, ducunt in arcem Mersborg, quam in
 ripa Lupie scribunt Galli extitisse: ibi oppugnatione
 instituta grauisima, cum expugnari custodes iamq;
 formidarent, apparuere duo supra ecclesiam loci, scu-
 ta sanguinea magno terrore velut flammantia. Id si-
 gnum conspicati Saxones, terrore concussi, vertuntur
 in fugam: & nemine insequente, mutuis se incursionibus
 prementes, magna ex parte confoderunt. Sed in-
 terim rex in Italia rebus pacatis, Wormatiam descen-
 dit: ibiq; renouatis viribus tendebat in Saxoniam, ma-
 gnis vbiq; motibus obuia subuertens. Sed cum ad Lu-
 piam fluium peruenisset, fixis ibi castris substitit. Quo
 in loco oratores illum adeunt ex prouincia, pollicen-
 tur

tur qua imperaret, se facturos: Nihil ille nisi quod salu-
 tis, quod prosperitatis illorum sit, deponere testatus, ro-
 gat, si volunt sacrū subire baptismā. Illi nihil recusant.
 Igitur tum magna multitudo virorū ac mulierū, cum
 paruulis, sacro fonte tingitur. Rex firmatis denudē,
 qua conquassatae erant, arcibus, & impositis pro tempo-
 rum necessitate militum praesidijs, redit in Frāciam. Et
 quia cordi eius penitus insederat, gentem in religionē
 firmare, proximo anno redijt Padeburnam: ibiq; con-
 sedit: euocatis ad se gentis per Westphaliam primorū
 bus. Venere non pauci: Sed Wædekindus omnium pri-
 marius, cum videret suos à facie regis conterritos, ne-
 tamen adhuc animum potuit inclinare religioni, pro-
 fugit ad regem Danorū Sigefridum, auxilia deposcere
 ex illo, quando à suis desertus videretur. Interim res
 multos iussit baptizari: & missa suorum manu, Angri-
 am praecipuam Wædekindi arcem iussit in ditionem ac-
 cipere: Quia iam in potestatem redacta, in Osnaburgā
 primum constituit Saxoniae episcopatum: vt habere
 gens, se absente, diuinarum rerum praesidem, & salu-
 tis aeternae curatorem. Adhuc autem rex in Padeburna
 manebat, cum illum ex Hispania Saracenorum adiu-
 runt oratores: quos cum audisset, datis ad currentium
 rerum ordinem responsis, dimisit: ipse proximo anno
 instructis copijs, cum Saxoniam abundē communijs
 videretur, Hispaniam petiuit: pulsisque Saracenis
 Vasconiam & Pampiloniam recepit. Dum autem il-
 le longius abijisset, Wædekindus Danorum fultus auxi-
 lio, suos quoque Saxones ad rebellionem concitauit.
 Itaque in fines Hassonum vsque ad Rhenum vasti-
 bundi pertenderunt: & quicquid à Tuitio ad Mogantiam
 est prouincia, totum igne ferroque foedauerunt. Sed

rex Alemannos Sueuos per literas excitans, illis immisit: qui cōserta pugna, magnam in Hafsia stragem per- egerunt.

CAPVT XII.

PER proxima tempora Carolus in orientali Saxo-
nia vltra Visurgum constituit genti episcopum in
loco Salingstede, nunc Osterwyck: consecrari iubens
ecclesiam in honorem sancti Stephani: qui episcopa-
tus longè pōst in Halberstadium est translatus. In arce
Hartesborg idolum coluere Saxones, cui nomen Kro-
do: Saturnum hunc dixere Latini: Senem in pisce stan-
tem, qui rotam teneret & urnam: in rota vnionem
populi, in urna rerum significans abundantiam. Sed
Carolus subuertit. Remansit autem inter Saxones exe-
crationis vocabulum, vt in detestationem rei pessimæ
dicant, Krodo. In loco autem vbi Ora & Albis con-
fluunt, euocatis Saxonum & Dandalorum primori-
bus, fœdera rex inter eos constituit, quæ per absentiam
eius obseruarent. Inde rursus in Italiam transiit: & in
ea peregrinatione ille exactus est annus, qui erat pōst
septingentos LXXXI. Reuersus ex Italia Carolus, ve-
nit Wormatiam: ibique consistens, iussit adesse Tassi-
lonem Bauariæ ducem: qui duodena manu regi fide-
litatem iurauit: sed reuersus in prouinciam, non diu per-
stitit in fide. Rex verò in Saxoniam iterauit expediti-
onem: & ad Albim fluuium in castello Megedeborg
phanum subuertit, quod illi loco nomen dedit. Has ego
reliquias crediderim Romanæ olim religionis, veriùs
superstitionis: cum Drusus Nero, & deinde filius ei-
us Germanicus, sub Augusto Cesare præessent prouin-
cia. Simulacrum tale fuit: Stabat in curru nu-
da fœmina, myrtea caput cincta corona: ardentem

faculam in pectore, in dexteram mundi figuram, in sinistra vero mala aurea tria praeferebat: post eam tres puella, Charites Graeci, Latini Gratias dixere, nexu manibus nuda singula poma gestabant: auersis inuicem vultibus dona porrigentes: iugales quadrigae erant gemini cygni, totidemque columbae. Venerem hac imagine figurabat gentilitas: quae in omni mundo dominatur. Gratias illa comites habet, quae alternis obsequiis iunguntur: hoc vult nexus ille manuum. Vultus auertunt: quia beneficia non impropertant. Sed bono mysterio vana suberat religio, quam Carolus subuertit, instaurans in locum ecclesiam S. Stephani. Arcem autem eo loci fuisse comperio, cuius dominum postea dixere Burgrauium: nam illa etate incognitum erat hoc nomen. Crebris tamen habitatoribus frequens erat locus: piscatores potissimum crediderim, qui Albim fluium scrutarentur. Sed auertente se Karolo, venere Doadali: & odio nouae religionis omnia subuerterunt: & dispersis casisque habitatoribus, ecclesiam subruerunt. Deinde fideles capellam, quae hodie quoque creditur extare, excitarunt: permansitque locus in ditione episcopatus de Salingstede, nunc Osterwyck: quae ecclesia iam diu translata, floret in Halberstadio.

CAPVT XIII.

Annus erat LXXXII. post septingentos, cum Karolus iterum transmissis Rheno ad fontem Lupiae consedit, Saxonum constituens prouinciam ordinare. Conuenerunt ad eum frequentes ex utraque Saxonia proceres. Dwedekindus autem male sibi concius, non aderat: quem in locum venere regum oratores Sigefrudi Danorum & Cacanni Hunorum, qui & Auares. Dani miserant Alidem & Asmundum: quibus

pro

pro tempore dato responso redeunt. Cacannus autem & Bigarus, non tam pacata meruere responsa, quod genti bellum inferre rex destinasset. Sed cum rebus, ut putabat, bene constitutis, in Franciam rediret, & edekindus facile in sententiam suam retraxit congentiles ad rebellionem. Interea rex eius motus ignarus, Adelgisum, Grilonem, & Conradum duces suos, misit cum copijs in Sorabos & andalos, fisis Saxonum auxiliarijs armis, facile illis futurum, ut perduelliones superarent. Saxones vero iam aliam mentem induerant: & venientem Francorum legionem ad interneccionem deleuerunt. Rex iusta indignatione permotus, magnis iterum copijs redit in Germaniam: populus & edekindus succlamabat malorum caput, in eum resundens quicquid acciderat. Sed atrocitati facinoris parem poenam constituens, quatuor millia noxiorum gladio ferriri iussit & quingentos: Magnus profecto numerus, qui legibus poenam daret. Sed voluit sceleratissimo facinori statuere exemplum, & suum non deesse supplicium. Sequenti anno cum se iterum commouerent Saxones toties victi, iterum comprimuntur: & ad Padeburnam iterum agmine congregato, misit filium Karolum in eos, qui aliquot praelijs feliciter in illos dimicauit: Et durauit ea rebellio in annum vsque octogesimum quintum. Quo tempore in Bardewicum descendens rex, interposita regia fide, euocauit & Albiorem, qui ultra Albim dominaretur: & mansuetudine sua rex fregit ambos, ut ceruicem Christo inclinarent: exinde iam rebus pacem sperans. Sed ne quid regi intentatum remaneret, misit naualem exercitum in Britanniam, quam dudum Angli Saxones occupauerunt: Dux erat nunc Adolphus mensa regia prepositus: is vbi gen-

tem exterruit, acceptis obsidibus, quod in fide regis essent, redit ad dominum suum *Wormatiam*: qui inde Romam iam tertio ire contendit, quod ducem Beneuentanum ex Longobardis audiret rebellare. Natale Domini celebrauit apud Florentiam, à se renouatam urbem. Sed tum, quod antè significauimus, venienti cum exercitu dux obuiam misit obsides filios cum sacramentis, se deinde in potestate regis futurum. Exinde verò Saxonia, pacato *Wedekindo*, quietiora inuenit tempora.

CAPVT XIII.

CVM iam antè diuisis locis per Saxoniam rex aliquot constituisset episcopatus, in *Osnaburga*, in *Salingstede*, inq; *Padeburna*: anno tandè *LXXXVIII*. *Bremensem* erexit ecclesiam: vt esset suffraganea *Coloniensi*: in quam ordinatur episcopus *Willehadus*, natione *Anglus*: qui multis iam annis in maritimis eius regionis Christi Euangelium disseminauit. In persecutione, quam excitauit *Wedekindus*, vix ipse elabatur, cum discipuli eius diuersis locis occumberent pro Christo. Vnde Dei confessor maius sitiens lucrum animarū, Euangelicum compleuit praeceptum, de ciuitate fugiens in ciuitatem: dispersisq; ad predicandum socijs, ipse Romam cum *Ludgero* adiit: vbi sanctissimi Papæ *Hadrani* consolatione releuati, *Ludgerus* ad professionē ordinis sancti *Benedicti* in montem *Casium*, *Willehadus* in Galliam ad sepulcrū sancti repedauit *Willebrodi*. Itaq; biennio vterque conclusi, contemplationi institerant & orationi, magni Saxonie futuri apostoli: orantes interim pro persecutoribus, & gente Saxonū, nè iactum in eos fidei semen, inimicus homo *Zizanijs* opprimeret. Quo tempore *Wedekindus* author, vt diximus,

mus, rebellionis, ad fidem, vt est dictum, venit, baptizatus cum alijs Saxonum magnatibus: Et tum demum subacta Saxonia, in prouinciam est redacta: qua diuersis temporibus in octo episcopatus diuisa, Moguntino & Colonienfi archiepiscopis est subiecta. Operapreciū iudicauit inferere priuilegium Caroli, quod tum contulit ecclesie Bremensi: vnde discant posterī, quid permouerit optimum regem, episcopis, non ducibus suis, terram supponere: cernantq; de tēporum ratione complurima qua alibi non legatur. Exemplar ergo eius priuilegij, Bremensi ecclesie à Carolo donati.

CAPVT XV.

IN nomine Domini & Saluatoris nostri IESV CHRISTI, Karolus diuina ordinante clementia rex: Si Domino DEO exercituum succurrente in bellis victoria potiti sumus, in illo, & non in nobis, gloriamur: & in hoc seculo pacem & prosperitatem, & in perpetuo futuro aeternae mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter nouerint omnes Christifideles, quod Saxones, quos à progenitoribus nostris, ob sua pertinacia perfidiam semper indomabiles, ipsique DEO & nobis tam diu rebelles, quousque illius, non nostra, virtute ipsos & bellis vicimus, & ad baptismi gratiam DEO annuente perduximus, pristinae libertati donatos, & omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios & subiugales deuotè addiximus: videlicet, vt qui nostra potestatis iugum haec tenus ferre detrectarunt, victi iam, DEO gratias, & armis & fide, Domino ac Saluatori nostro IESV CHRISTO, ac sacerdotibus eius, omnium suorum iumentorum & fructuum, totiúsque cultu-

ra decimas ac nutritura, diuites ac pauperes legaliter constricti persoluant. Proinde omnem terram eorum antiquo Romanorum more in prouincias redigentes, & inter episcopos certo limite determinantes, septentrionalem illius partem, qua & piscium ubertate ditissima, & pecoribus alendis habetur aptissima, pio Christo & Apostolorum suorum principi Petro, pro gratiarum actione deuotè obtulimus: sibiq; in Wigmodia, in loco Bremen vocato, super flumen Weseram ecclesiam & episcopalem constituimus cathedram. Huic parochia pagis LXX. mansos cum suis colonis offerentes, totius huius parochia incolas, decimas suas ecclesiae, suoq; prouisorii fideliter persoluere, hoc nostra maiestatis precepto iubemus, donamus, & confirmamus. Ad hoc etiam Summi pontificis, & vniuersalis papae Hadriani precepto, necnon & Moguntinensis episcopi Lullonis, omniumque, qui assuere, principum consilio, eandem Bremensem ecclesiam, cum omnibus suis appendicijs, & Willehado probabilis vitae viro, coram Deo & sanctis eius commisimus: quem etiam primum eiusdem ecclesiae III. Idus Iulij consecrari fecimus episcopum: ut populis diuini semina verbi, secundum datam sibi sapientiam fideliter dispensando, & nouellam hanc ecclesiam canonico ordine & monasteriali competentia instruendo, interim plantet & riget, quousque precibus sanctorum suorum exoratus, incrementum det omnipotens Deus. Innotuit etiam idem venerabilis vir serenitati nostrae, eam, quam diximus, parochiam propter barbarorum infestatum pericula, seu varios euentus, qui in ea solent contingere, ad sustentacula sua stipendia Dei seruorum inibi militantium minimè sufficere posse. Quamobrè, quia omnipotens Deus in gente

Phri-

Phrisonum sicut Saxonum, ostium suum aperuit, partem prænominatæ regionis Phrisiæ, quæ contigua huic regioni esse dinoscitur, eidem Bremensi ecclesiæ, suoq; prouisorio Willehado episcopo, eiusq; successoribus perpetuò delegauimus retinendam. Et quia casus præcedentes nos cautos faciunt in futurum, nè quis, quod non optamus, aliquam sibi in eadem diocesi vsurpet potestatem, certo eam limite facimus terminari: eiq; hos terminos, mare Oceanum, Albim fluuiũ, Liam, Stenbach, Hasalam, Wimmarcham, Sneielbach, Ostam, Mulinbach, Motam paludem, quæ dicitur Sigefridesmoer, Quistinam, Chisemmoer, Ascbrock, Wiscbrock, Biuernam, Vternam, iterumq; Ostam. Ab Osta verò vsque dum peruenitur ad paludem quæ dicitur Kaldenbach: deinde ipsam paludem vsq; ad Wemmam fluuium: à Wemma verò Bitinam Farstinam, vsque ad Woeseram fluuium: deinde ab orientali parte eiusdem fluminis viam publicam quæ dicitur Hessweg, Sturmegor & Lorgoe: distinantem Sechbasam, Alapam, Caldehorra, iterumq; Woeseram. Ex occidentali autem parte viam publicam quæ dicitur Folckweg, quem incolæ loci Woldloch nominant: Finolam, Waldesmoer, Berckpol, Eddenri ad paludẽ, Emisgoer & Ostergoer, distinantem: Brudlocho, Biberlach, iterumq; mare: firmos & intransibiles scribi iussimus, & circumscribi: & vt huius donationis ac circumscriptionis auctoritas nostris futurisq; temporibus, Domino protegente, valeat inconcussa manere, manu propria subscripsimus: & annuli nostri impressione signari iussimus. Signum domini Karoli regis inuictissimi: Hildebaldus archiepiscopus Coloniensis, & sacri palatii capellanus recognoui. Data II. Idus Iulij, anno Dominica incarnationis

nis DCCLXXXVIII. Indictione XII. Anno autem regni domini Karoli XXI. Actum palatio Ne-
metensi feliciter. Amen. Sedit igitur in ecclesia Bre-
mensi beatus Willehadus post ordinationem suam annos
duos, menses tres, dies XXVI. predicauitque tam Phri-
sijs quam Saxonibus post martyrium sancti Bonifacii
omnes annos XXXV. Obijt autem senex & plenus die-
rum in Phrisia, in villa Pleccazze, nunc vocant Ple-
xen: quae sita est in Rustria. Corpus eius Bremam deponi-
tatum, in basilica sancti Petri, quam ipse edificauit, sep-
ultum est. Transitus eius celebratur festiuis gaudijs
VI. Idus Nouembris. Ordinatio, III. Idus Iulij.

CAPVT XVI.

ANno deinde octuagesimonono rex bellum intulit
lit Wilsis & Wandalis, factis duobus trans Albi
pontibus, quod in Wandalia diximus. Bellum autem
Auaricum, quod Hunis est illatum, cepit anno nonage-
simoprimo: cum vnam partem exercitus ad aquilonem
re latus Danubij ire iuberet: ipse cum altera per austrum
le latus descendit: veniensque ad Anesum fluiuium, qui
est limes Pannonia & Bauaria, ibi castra posuit. Huni
diuinitus territi fugerunt. Karolus Pannonia ad Ba-
bam fluiuium deuastata, disposuit per Sabariam reme-
re. Hoc tempore rex sollicitus de diuina per Saxoniam
religione firmanda, cum iam ecclesias, quas diximus
ordinasset, alium fundauit episcopatum in loco Kint-
tude, (Bardewicum arbitror) postea translatum in
Verdam. Padeburna praefecit sanctum virum Libertinum
am. Hi sunt primi Saxonum apostoli: qui verbo Domini
strenue institerant. Per idem tempus in loco Mym-
grode in media Westphalia fundauit episcopatum ad

cyror
fuchg

um, cui sanctum praefecit Ludgerum, virum incomparabili deuotione in Deum & religionem Christianam. Hic est Monasteriensis episcopatus: nam ciuitas, exstructo ibi monasterio, Monasterij nomen accepit. Cúmque ðwedekindus primarius Saxoniae dux ad fidem Christi peruenisset, permisit Imperatori ad fluum ðwese-ram, veteres dixere Visurgum, arcem suam, ut in eo firmaret episcopo locum: capax enim amborum fuit, ita ut episcopo diceret: Tua atque mea erit communi iure arx ista: ut inde Saxonum lingua Myndyn diceretur. Fundata est ecclesia intra muri septa, quod hodie quoque conspici potest: Nam veteris vestigia muri etiam nunc extant. Sunt authores qui tradant, Karolum hac tempestate peruenisse in Nordalbingiam, posteaquam ðwilis iugum imposuit: euertisseq; in Hamburgo idolum Iouis, quem Hammonem dixere: cuius ea fingitur figura: Sedet rex in solio: & ex ore eius altera parte fulmina, altera verò tonitrua consurgunt: ipse sceptrum gladiumq; manu praefert: A dextris veterum mascula numina, Apollo, Mercurius, Neptunus, Mars, Vulcanus, Pluto: à sinistris foeminea, Iuno, Ceres, Venus, Minerua, Diana, Vestia. Sed caret apud me fide fabula huius subuersionis: nec enim crediderim tantum fuisse eruditionis ea tempestate in ea gente, ut praecipua Romanorum numina haberent comperta in regione Transalbina, ubi limes erat Romani Imperij. Hammon quidem arietis specie Iupiter, in arenis Libya colitur. Sed non est inde natum Hamburgi vocabulum. Quis enim ex Africa in extremas Saxoniae partes hoc retulisset? Si obtendis ðwandalos Africa pulsos, in patriam attulisse, Non est probabile, gentem in peregrinatione longinqua et longaua natam, iterum emigrasse

grasse

grâsse in antiquas sedes. Sed capto rege & Constanti-
nopolim misso, et ipsa nobilitate in acie consumpta, vul-
gus sub Imperatoris presidibus permansit in regione,
quam solam habuit natiuam: omnes enim qui tum vi-
xere, ibi nati sunt: nam Imperatore teste, centum quin-
que annis ðvandali Aphricam tenuerunt. Hammaburgi
autem vocabulum non ab idolo, sed à pugile ibi victo,
dictum esse conijcimus quodam suprâ loco, & in Da-
nia nostra, quòd simili tum causa locis nomina sunt at-
tributa. Certum est tamen ex nostris annalibus, Karo-
lum habuisse singularem respectum in locum Hamma-
burgum: quem destinavit facere caput omnium regie-
num aquilonarium: quod infra memorabimus.

CAPVT XVII.

Nonagesimus erat secundus post septingentos,
cùm detegeretur conspiratio Pipini filij in pa-
trem, per occasionem Fastrada reginae exorta. Sed Pi-
pinus in monasterium detruditur: conscj partim gla-
dio, partim proscriptione damnantur. Persuasum erat
tum Karolo, posse per facile ex Danubio in Altimoniam,
& indè in alterum vicinum, fluuios precipuos coniu-
gi, si fossa duceretur nauium capax: quia horum alter
Rhenò, alter Danubio miscetur. In hoc opere labora-
tum est duùm millium passuum longitudine, & ducento-
rum pedum in latitudine, sed frustra: quia palustribus
locis propter iuges pluuias, opus non poterat con-
summari. Interim nunciatur Karolo Saxonum iterata
defectio, quæ inuito tum fieret ðwedekindo: & Fran-
corum ab altera parte à Saracenis plurima cades. Tum
verò duobus interpositis annis rem distulit: nec magni-
pendit in Saxonibus, quandò ðweldekindi integram fi-
dem intellexit. Interea Saracenis opponitur: quibus

ad quietem reductis, cum filio Karolo partitis agminibus, Saxoniam iterum inuadit: sed nemo se obuiam tulit: qui autem ante se commouerant, reddita ratione motuum suorum, etiam obsides dederant, se in fide regis & Christi permansuros. Sed & proximo anno cum noui motus ex eadem prouincia nunciarentur, immisit illis rex duces suos: & facile persecerunt ut conquiescerent: datis etiam tunc obsidibus. Tantæ molis erat, hanc Christo condere gentem: Lata prouincia, & multiplex in ea populus, conciuuit varios motus sine principe. Hadeleri extremi Germanorum ad littus Albiae extremum siti, quod fiderent in uis paludibus, detrectauere iugum. Sed rex nullo labore, nullo negotio potuit auocari, quo minus in eos duceret. Karlsand hodiè vocant locum ad mare, in quo rex castra fixit, gentemq; perdomuit. Ex die autem decedentis Willehadi, vnus ex discipulis eius Willelicus per annos L. administrauit episcopatum: per omne reliquum Karoli & filij eius Pij Ludouici tempus.

CAPVT XVIII.

Octauus erat post nonaginta septingentos annus, cum Transalbiani Saxones, quos nunc Holsatos, alij Nordalbingos vocant, versi in sensum malignum, Karoli prefectos obtruncant. Rex in eos mouens, omnem intra Albim & Weseram fluuios prouinciam terruit: Antè tamen, quam ille veniret, ijdem Transalbiani Obtritis Wandalis regi fæderatis, arma inferunt. Sed dux gentis Trasico illis aciem obiecit: collataq; manu, quatuor ex his millia cecidit. Interim Romani in ipsa vrbe tumultuantur: quæ res iterum regem euocauit. Cum igitur nonagesimus nonus ageretur, Leo papa grandi ab Romanis afficitur iniuria. Nam cum maiori litania pro-

cede-

cederet de Lateranis ad ecclesiam sancti Laurentij ad craticulam, Romani intra eandem ecclesiam eum equo deturbantes, cacauerunt: & amputata lingua, in media platea nudum ac semiuuum dimittunt, cognatio Hadriani Papae eam seditionem mouentibus: Papa enim superbia Romanorum restiterat, dum ea, quae Imperialis erant culminis, sibi vendicarent. Tradunt nonnulli, quod vnum illi eruerint oculum: alij, quod neutrum: sed rasorio per medios oculos inciderint, nec tamen visum abstulerint. Mittitur in monasterium sancti Erasmi: sed à Diligiso duce Spoletano, qui audito facinoroso Romam aduolauit, suscipitur, & Spoletum deducitur. Karolus, re comperta, iussit Pontificem ad se deferri: Rhenoque transmissio, in locum qui dicitur Lippenheym se contulit: ibiq; Pontificem expectauit. Venit, & diebus aliquot cum eo permansit: post non multum temporis remissus Romam, cum honore suscipitur. Anno deinde proximo, qui erat à Christo octingentesimus, Rex Romam petit quarta vice. Leo illi Pontifex occurrit venienti: eoq; salutato, Romam praecessit. Postera die Pontifex cum episcopis, clero, & populo, Karolum honorificè excepit: cunctisq; psallentibus, in ecclesiam sancti Petri introduxit octauo Calendas Decembris. Post septem dies concione aduocata, causam aduentus sui omnibus exposuit, ad discutienda crimina, quae Pontifici obijcerentur. Calumniatores Pontificis, vt se monstrarent innoxios, Pontifici mortiferum crimen impeggerunt. Sed cum nullas criminum obiectorum probationes afferrent, Pontifex, sumpto Euangelio, conscendit ambonem cunctis adstantibus: inuocato sanctae Trinitatis nomine, se expurgauit: vt dilueret infamiam, quam calumniatores, vt pœnam euaderent, confixerant.

xiſſent. Tum verò in die nati Saluatoris primo poſt
oſtingeſimum inchoante anno, cùm nihil tale Ka-
rolus aut cogitaret, aut ſperaret, magisque recuſaret
alienum inuadere, vt ſuprà diximus, Imperatoris ho-
norem, infra Miſſarum ſolènia, dum ante confeſſionem
beati Petri apoſtoli ab oratione ſurgeret, Papa ei coro-
nam impoſuit, & Imperatorem Romanum pronuncia-
uit: & ſtatim eſt à cuncto populo acclamatum: Karo-
lo Auguſto, à Deo coronato, magno & pacifico Roma-
norum Imperatori, vita & victoria. Et decantatis lau-
dibus, vnctus ab apoſtolico, Imperator & Auguſtus eſt
de ceterò appellatus: Cùm in Oriente fœmina prius,
per contumeliam excacato filio, & iam mortuo, domi-
naretur, anno poſt intermiſſum occidentale Imperi-
um, per Auguſtulum poſita purpura, trecentefimo tri-
ceſimo. Deindè iuſſit Imperator haberi quaſtionem de
his, qui in Pontificem ſunt abuſi atroci violentia: iuſ-
ſitq; conuictos gladio cedi. Sed Papa pro illis inter-
poſita prece, obtinuit, vt relegarentur. Sunt tamen
qui ſcribant, vno die trecentos eſſe gladio caſos. Quo
tempore cùm rediret in Franciam, excepit oratores
Irenes Conſtantinopolitanæ Imperatricis, pacem Græ-
cis & Gallis interponentes: metuebat enim ſibi mulier
à proceribus regni ſui. Icta ſunt fœdera: & remiſit
Imperator Karolus Ieſſe Ambianenſem epiſcopum ora-
torem ſuum ad poſtulandum Irenes coniugium. Sed
dum adhuc ibi Imperatoris legati manerent, Nicepho-
rus inuaſit Imperium: capta muliere, & in monaſte-
rium detrufa. Proſpexere enim proceres Graci, quid
illè nuptiæ portenderent. Remiſit tamen Nicephorus eti-
am ſuos oratores ad Karolum, ad confirmanda fœdera:

&

& inuento eo super Salam fluuium, responsa cum literis placida retulerunt.

CAPVT XIX.

ANnus erat quartus Imperij, itemq³, post octingentos à Christo, cum omni iam Saxonia quiescente, soli Transalbini, nunc Holsati, motus continuârunt: quarum rerum pertusus Imperator, misit exercitum, qui omnes trans Albim habitantes, duxit in Franciam: et pagos Transalbinos dedit Obotritis. Hac est illa Germanica nationis origo, per rura Galliarum disseminata. Indè sunt Brabantini, indè Flandrenses, in solo Gallico manètes, origine Germana. Sed difficile est, Gallico sub calco manentes homines, agnoscere vt velint natales suos: Erubescunt enim, si dijs placet, Germanicam originem: cum indè, teste Tacito, Treueri sint vltro ambitiosi, vt euadant Gallicam segnitiam. Per qua tempora Gotfridus rex Danorum venit ad limitem regni sui in Slesuicum: promisit autem se Imperatori occursum, quod non impleuit. Narrant tamen rem aliter Dani, quod in Dania diximus. Misit autem dictus rex Imperatori nuncios suos in locum Holdensten ad Albim. Quae etiam tempore nunciatum est Imperatori, sanguinem Domini repertum in Mantua: & pro eius rei indagatione misit ad Papam, qui illi in Lombardiam occurrit. Karolus venienti obuiam misit filium Karolum, qui illum deduceret: natale Domini vnà peregerunt, contederuntq³, pariter Aquisgranum: donatumq³, magnificè pontificem, per Bauariam redire volentem, deduci fecit vsque Rauennam. Anno proximo filius Karolus magnas res in Bohemos peregit: & duces terræ Lethonem occidit. Sexto deinde anno Imperator filijs regnum diuisit, vt scirent viuo patre, quid esset quisque habiturus: quod

quod etiam decretum Imperatoris, voluntate procerum est approbatum. Inclaruit ubiq³ vehementer Karoli nomen etiam ultra mare. Nam anno septimo legati regis Persarum Imperatori preciosissima detulere munera: Tria tentoria capacissima, pulcherrimaq³: omnia byssina, tam funes quam vela: pallia serica, vnguenta, balsamum, horologium ex aurichalco, arte mechanica mirifice fabricatum: in quo duodecim horarum cursus ad clepsidram vertebatur: cum totidem pillulis, quæ in completionem horarum cadebant: & casu suo subiectum cymbalum tinnire faciebant: additis duodecim equitibus, qui per totidem fenestras completis horis exibant, & impulsu suo fenestras prius apertas clauderant: & alia multa miraculo digna. Per quod tempus anno Imperij octavo, cum Gotfridus Danorum rex Obotritos oppugnaret, misit Karolum pater cum exercitu, qui regi oppositus pralio cõflictavit: nec sine mutuo detrimento ab inuicem discessere. Eam credo esse pugnam, quam memorant Dani, cum crederent Imperatorem adesse, qui erat Karolus Imperatoris filius: & tamen in eo pralio Franci sibi, Dani parti suæ victoriam inscribunt.

CAPVT XX.

Decimo anno Karoli Pipinus filius rex Italiae Venetias sibi parere coëgit. Tum verò Imperator se parat in Danorum regem, qui ducentis diceretur appulisse Phrisiam nauibus: iactabundus quoddam in terram egressus, Imperatori occurreret. Expectavit eum Imperator, positis castris ad Visurgum fluiuium. Interea nunciij discurrunt, afferentes occisum vel à satellite, vel à filio Gotfridum. Ità ille apparatus concidit. Iam verò dudum Hamburgo constituerat sacerdotem Karolus,

H quem

quem metropolitam eligere decreuit omnium aquilonarium: sed bellum à Danis comminatum, & festinatio mors sacerdotis, & implicatio rerum ab Imperio & regno plurimarum, Imperatorem ab impletione eius auerterunt. Quo tempore *Dwils* & *Dwandali*, idem oppidum *Hamburgum* stirpitus subuerterunt, igne & gladio saeuientes, eiecto inde Imperatoris praefecto *Vrone*. Sed iussit mox Imperator oppidum instaurari. Sequenti anno filium *Ludouicum*, iam mortuo *Karolo*, declarauit Imperatorem. Quo tempore pons *Rheni* conuulsum. Proximo deinde anno, qui fuit quartusdecimus Imperij, febre correptus rex, *Aquisgrani* finem inuenidifecit: ante tamen mortem eum beato *Egidio* quem pro sanctitate venerabatur, agebat, ut pro se Dominum deprecaretur. Fertur tenuisse peccatum, quod nemini pandebat: Sed sanctus oratione instituta impetravit, ut schedam ab angelo susciperet: in qua describeretur Imperatoris celata culpa, cum abolitionem impetrata. Id quale fuerit etsi coniectura assequimur, silentio tamen tegere modestius est. Mense igitur *Ianuario* febre valida correptus, decubuit: statimque, in febre solebat, cibi abstinentiam sibi indixit: arbitratu inedia morbum posse depelli: vel, quod proximam erat, mitigari: Sed accedente ad febrem lateris dolore, quem *Græci* pleuresim dicunt: illoque adhuc inedia retinente, neque corpus aliter quam rarissimo potu sustentante, septimo postquam decubuit die, sacra communionem percepta, decessit, anno ætatis suæ *LXXI*. Sex quo regnare coepit, *XLVI*. Indictione septima, *Calend. Februarias*, hora diei tertia. Cuius corpus more solenni lotum & curatum, maximo totius populi lacrimatu ecclesie illatum atque humatum est. Dubitatum est

primò ubi deponeretur, eò quòd ipse viuus nihil de hoc præcepisset : tandem omnium animis sedet, nusquam eum honestiùs tumulari, quàm in ea basilica, quam ipse in honorem Dei, & ob amorem aterna virginis genitricis eius, proprio sumptu in eodem loco construxit. In ea tumulatus est eadem die, qua defunctus : arcusq; supra tumulum eius deauratus, cum imagine & titulo extructus est talis : Sub hoc conditorio situm est corpus Karoli, Magni & orthodoxi Imperatoris, qui regnum Francorum notabiliter ampliavit, & per annos XLVI. feliciter rexit. Libuit illustrissimi regis præclara facinora vnã velut in summam redigere, & honoris (qui est illi à nobis debitiſſimus) gratia, plenius cuncta percensere : quanuis illustria eius opera Saxoniam pariter in lucem posuere : quocircà si digressi videbimur, cum summa ratione illius gesta exequuti putabimur.

CAPVT XXI.

IN commemoratione autem rerum à Karolo gestarum præterire non debemus, quod gens nostra de illo inflatis prædicat buccis, dedisse illum leges Saxonibus, qua in codice quod Speculum vocant, extant re-collecta : & id quidem refert glossator in annum decimum post octingentesimum à Christo nato, septimum verò Imperij eius annum, vt memorat, in arce Sassenborg. Primam commenti suspicionem fecit, quòd annos Christi et Karolini imperij Glossator ille perturbat. DCCCI. enim factus est Imperator Karolus, & ided decimus Christi, erat quoque decimus Imperij. Deinde quòd diligentissimi scriptores illorū temporū, nullā eius rei faciūt mentionē, cum minora multò plurima cōmemorēt. Nec erat illa in populo barbaro ciuilitas, vt leges innotidregerēt, præter eas, qua vniuerso orbi satis erāt.

Occultum tamen iudicium, quod vocant, facile crediderim eis permissum propter ceruicis duritiem: sed redactas leges nouas in codicem, non facile credo, nisi alia mihi documenta referantur: nam & nomen praedit esse collectitium codicem, de multis obseruantia gentis, quomodo & Feudorum vsus non ab Imperatorum dati, sed ab Oberto descripti, vsus & obseruantiam meruerunt. Cùm enim per aetatem in gente creuit ciuitas, creuit etiam legum obseruantia. Inde factum est, vt quae per tempora sunt vsu approbata, demùm sunt in codicem redacta: cui ad auctoritatem consciscendam falsò est nomen Karoli ascriptum. Idq; vt credam, facit multorum in textu, plurium autem in glossa puellilis & indocta narratio: nam temporum fuit vterque & Speculator, & Glossator, imperitus. Temerarius calumniator vocer, si non luce clariùs vtrunque conuincam: longum est cuncta percurrere: Vnum aliquem in textu passum sumamus, vnde de ceteris facile coniecturam faciemus: & non modò coniecturam, sed fidem penè oculatam. Originem regnorum, & Saxonum antiquitatem volens ostendere textus lib. iij. ar. xliij. In Babylonia coepit Imperium, quae toti mundo imperabat: quam Cyrus expugnauit, & in Persiam transfugit: in qua vsque ad Darium perseuerauit: quem vicit Alexander, & Imperium Graeciae applicauit: & ibi stetit vsque dum Romani Imperium sibi assumpserunt, & Julius coeperat imperare. Ex eo adhuc Roma seculari & à beato Petro tenet gladium spiritualem: & id totius mundi tenet principatum. Cùm interim nostri praedecessores ad istam venerunt prouinciam, Turcos fugauerunt mortuo Alexandro, cui, vt Asiam Imperio subiugaret, erant auxilio: in qua post ipsius obitum

propter subiugatorum odium, morari non audebant :
 in trecentis galeidis se receperunt : quæ omnes fluctibus
 maris tumescentibus, exceptis quinquagintaquatuor
 galeidis, necabantur : quarum decem & octo, littora
 Prussia petiêrunt, & illa obtinuerunt : & duodecim
 galeidæ, Rugianorum terram occupauerunt : viginti-
 quatuor, in istam se receperunt. Et cum tantum in nu-
 mero essent breui, vt agros cultura tradere non possent,
 fugatis & interfectis Turingorum dominis, reliquam
 gentem, vt operaretur terram, viuere permiserunt : ta-
 lia imponentes ei iura, quemadmodum adhuc consi-
 stunt Latini : ab eis ergo origo Latinorum : ex his qui
 suo iuri derogabant, deditiij deditiorum conditione
 subijciebantur. Hæc sunt verba Speculi : Non enim
 iubet, disponit, interpretatur, vt solet legislator, sed
 commemorat quid obseruetur : quod non est Imperato-
 ris, sed doctoris. Et tamen videamus quanta sint in pau-
 cis verbis friuola commenta : vt liquidò cernamus, non
 ista autorizasse Karolū, qui & ipse doctus erat, &
 doctissimis stipabatur. In Babylonia, inquit, cœpit Im-
 perium. Si de turri Babylonis loquitur ex sacris literis,
 iam altius ascendit quàm solent vlla historia, vt de
 Nemroth sumat initium : & tamen ex illa Babylone
 non prouenit Imperium, sed dissipatio gentium, quam
 ostendit Moses, & plenius exequitur Berofus Babylo-
 nicus. Si autem de regno loquitur Babylónico, non hoc
 fuit primum, sed Assyrionum in Ninive : cuius ciuitatis
 author Ninus, & Semiramis coniunx, primi sunt in
 omni historia antiquissima : nam ibi primum constitit
 Imperium, cui etiam Babylon obediuit. Addit : Quæ to-
 ti mundo imperabat. Hoc nullæ habent historiae, Chal-
 daeos in Europa vel Aprica imperasse : satis erat ma-
 gnum,

gnum, si magnam Asia tenerent partem. Nam neque Romani, quorum latius erat imperium, toti mundo dominabantur: aliquid in Europa, aliquid in Asia, & totam tenuerunt Aethiopicam. Sequitur: Quam Cyrus expugnauit, & in Persiam transtulit: in qua usque ad Darium perseuerauit. Quid transtulit? ad quem Darium? Nam Darius erat Cyri auunculus: qui cum magno Cyro res magnas gessit: post quem Darius Hystaspis in suam familiam primus transtulit imperium. Sed specificat, cum addit, Quem vicit Alexander. Ignorabat illum Arsamidem appellari. Et Imperium, inquit, Graeciae applicauit. Friuolum est: quia nunquam in Graecia ante Constantinum fuit Imperium: Graeci tamen post Alexandrum in Asia imperauerunt, in Syria & Aegypto potissimum: nam ad Macedones in Graecia, sola pars peruenit, & ea non lata. Deinde subnectit nostrum legislator: Et ibi stetit usque dum Romani sibi Imperium assumpserunt, & Iulius coeperat imperare. Verum est, quod Romani, victo Antiocho Syriae rege, regnum eius redegerunt in prouinciam: & superato in Graecia per se nouissimo Macedonum rege, imperium occupauerunt, reddita populis libertate. Sed hoc longè ante Iulium. Aegyptus autem facta est prouincia temporibus Caesaris. Deinde quod sequitur de vtraque Romanarum potestate, intactum ire sinamus. Scimus tamen quae transierint secula, priusquam spiritalis gladius distringeretur. Quod verò ait, Cum interim nostri praedecessores ad istam peruenerunt prouinciam: hoc sine controuersia Saxo loquitur, non Imperator. Sed quid ait, Cum: non apparet, quae tempora signet. Nam quod Alexandri & Iulij tempora coniungit, qui annis per quinquecentis distabant, ineptissimum est. Contendit au-

tem, Saxones in Asia militasse Alexandro: sed hoc nimis pueriliter deducit, vt est inuentum anile, & penitus somnium: Quis enim credat gentem ex media Asia in nostrum mare peruenisse? quando per aquilonarem regionem propter mare Glaciale, post Hyperboreos montes non potest nauigari: & Caspium sinum longè distantem, quomodo peterent, & inde quò procederent? Quis autem credat fugisse, in qua terra victores Alexandri principes, sub iugo cuncta tenuerunt? quem timerent victores orbis? Sed hic noster nobis persuadet, manere non ausos: ait enim, In qua post ipsius obitum, propter subiugatorum odium, morari non audebant. Inscitia est, vnde ea prodit narratio. Si legisset principes Alexandri ciuilibus bellis in se versos, omnes copias militares in precio habuisse, non diceret milites timuisse ab orientalibus opprimi: qui tanto iam erant sub iugo, vt sibi timerent, non timerentur. Omitto barbarissimos, quos plurimos facit fabulator: vt ea vel maxime re prodat, non esse narrationem Karoli: cuius scriuarij non ita titubassent: ipse loqueretur in capite, quomodo in Pandectis Imperator: sua faciens, quibus auctoritatem impartitur: quomodo in Codice & Institutionibus, quomodo in nouissimis Authenticis. Sed cetera videamus. Biremes vult trecentas ex Asia nauigasse: Vnde ea copia nauium fugientibus? quomodo nauigauit classis itinere? nam per aquilonarem plagam ostendimus venire non potuisse. Si ex Ponto nauigarent, aut ex Syria, longum erat iter terrestre: priusquam ex Babylone peruenirent in mare: & longiore cursu mare longissimū mediterraneum, vsque ad Gades Herculis erat enauigandum: inde iam flectendū in aquilonem, vt in mare Germanicū ex Britanico peruenirent.

Oro te, quando exhibant, ut vis, quaerendis sedibus, non erat mitiore calo, breuiore itinere terra qua suscipere Prusiam ut, Rugiamq; & Albim peterent? Non pudet vanitatis? Et quam, oro te, Prussi, Rugiani, Saxones eiusdem, ut vis, originis & congentiles, vnquam habuerunt aut bello aut pace societatem? Cetera videamus: Fugatis Turingorum dominis, & cetera. Numquam Turingi nostram tenuere Saxoniam, ut fugerentur: sed inuitati Saxones à Francis in Turingia partem Turingiae, quod suo loco ostendimus, precium militiae acceperunt: vnde nata est fabula de Turingia. Et ne exors videatur omnium literarum, addit de Latinis & de dedititijs: ut ostendat, Imperiales se vidisse Constitutiones. Ineptissimum caput. Quam, oro te, Latini in Saxonia partem habent? Nolo immorari in re, quam etiam pueri possunt corrigere. Mille talia comperies: ut liquidò comprobemus, non esse Karoli editionem, quod praefertur Speculum. Ad Glossatorem veniamus, virum alioquì iuris peritissimum, & cui plurimum debent eius Constitutionis seruatores: Sed fabulas narrationi plurimas contemptu dignas inserit. Non est longè euagandum, ut tale aliquid ostendamus. In eius loci explanatione, quem diximus, vide quàm puerile est, quòd ait, Pompeium consulem voluisse Imperatorum leges in vnum codicem redigere: cuius temporibus & ante, nulli erant Imperatores qui leges ferrent: Ciues autem Romani facti consules, aut praetores, cum exercitum deducerent, victoriam assequuti, Imperatores ea tempestate dicebantur: sed leges non ferebant. Rogabant consules in senatu, ut si probaretur, fierent senatusconsulta: & Tribuni plebem, ut plebiscita fierent. Mirum, quòd vir iuris doctissimus

Cot

Constantino tribuat initium legū, & non Pandectis & Iurisconsultis. Sed missa sint hæc. Quid est, quod asserit Carolum fecisse constitutionem de eligendis Imperatoribus, quæ res pertinet ad Ottonem III. annis ducentis post Carolum? Quid, quod ait, per eundem Carolum sparsos &andalos per omne regnum, cum latissima natio Bohemiam, Poloniam, Rusiam, Dalmatiam, & littora Germanici maris impleuerint longè ante Carolū? Quid, quod Sueuos tradit expulsos per eos, qui de Angliæ redierunt, cum reuerà de Italia redirent, qui hoc fecere? quod supra suo loco ostendimus. Infinita sunt eius generis, de quibus pauca attigi: eo consilio, non ut virum laude dignissimum repræhendam, sed ut ostendam lectori, iuribus ab eo introductis, non narrationibus, fidem adhibendam: quod idem accidit Accursio diligentissimo glossatori. Ad Saxones redeamus.

CAPVT XXII.

Quia Caroli inuictissimi regis gesta sumus exequuti, ad Ædekindum ducem Saxonum, qui regi tam durum creauit laborem, cōuertamur: Danis enim cōciliatus perpetuis hostibus, cum externus veniret, indè auxiliaria arma demorabatur: sed tamē Carolo aciem opponere non fidebat. Ferunt, ante regis aduentum, Saxonia prouinciam administrari solitam per duodecim proceres alternis vicibus: quæ verò grande bellum in administratione depræhenderat, eum regem habuere ad finem vsque belli. Indè factum est, ut veniente Carolo in prouinciam, Ædekindus dux Anglaria (Angariam vocant) in administratione erat: & idè pro rege illis fuit durante bello: ac perindè in nonnullis codicibus rex Saxonum nominatur: finito autem bello, redibat in ius pristinum, reddita administratione.

comparibus suis. Sed id *Wodekindo* non permittebatur
 alternata, & in speciem aliam traducta totius provin-
 cia gubernatione. Et quauis pontificibus esset à *Ca-*
rolo permissa potestas gubernandi, non tamen amiserunt
 primores penitus suam administrationem. Vnde factum
 est, vt secularis potestas ab omnibus, bello finito, citra
Visurgum illi deferretur. Igitur flagrante bello per-
 transiens *Westphaliam* *Carolus*, inde obsides sumpsit,
 præcipuè ab *Anglarijs*: ibi enim erat summa tum *Sa-*
xonum potestas. Sed & *Ostphali* *Saxones*, qui trans-
 ito *Visurgo* confederant in solo *Wandalico*, cum re-
 ad *Visurgum* castra teneret, missis obsidibus pacem à
 rege impetrârunt. Erat annus tum *LXXXII.* post se-
 ptinegntos *Christiana* salutis, cum *Carolus* ad fontem,
 vt diximus, *Lupia* amnis legationem audiuit *Sigefridi*
Danorum regis, & *Cacanni* *Hunorum* principis: illis
 pro tempore datis responsis, dispositisq; in *Saxones* pre-
 sidijs, redijt in *Franciam*. Cum autem *Wodekindus*
 regis egressu certior factus, *Saxones* suos ad rebello-
 nem concitaret, interim *Sorabi* (gens est *Wandalorum*
 intra *Salam* & *Albim* fluuios) indignè ferentes, quod
Saxones *Visurgum* transgressi, congētiles suos solo ex-
 cerint, habitata & occupata eorum regione, armati
 exercitum in fines *Saxonum* & *Turingorum* duxerunt,
 vbiq; vastabundi ingredienti. *Carolus* duces suos
 inmisit, qui gentem illam repellerent: sumpto ex *Sa-*
xonibus, qui vastabantur, armorum auxilio. *Franci* au-
 tem in *Saxonum* gentem iam fœderatam, quod eorum
 defensionem bellum susciperetur, eò se contulerunt,
 arma deuocantes, vt paribus animis cōmunes hostes in-
 sectarentur: non intelligentes, quàm iniquo ferre
 animo iugum *Saxones* *Francorum*: quòdque demum
 rege

rege
 onem
 dalis
 audi
 ne m
 iurat
 meri
 Gallo
 quid
 sequ
 alique
 Wille
 incen
 prou
 ly &
 glad
 ex pe
 & li
 quan
 supr
 Gall
 tem
 te. C
 etian
 expe
 vt co
 conf
 pera

S

regem conspirassent. Igitur Saxones Francorum legionem ad se missam, ad internecionem ceciderunt, Wandalis se satis occursum suis viribus arbitrati. Rex ubi audiuit, iusta indignatione inflammatus, infesto agmine mouit in Saxoniam. Omnes vero Wodekindum coniurationis & rebellionis principem accusabant, nec immerito: Tanta enim Wodekindus in legem Christi, & Gallorum iugum indignatione flammatus erat, ut quicquid ubique per Saxoniam Christianum audierat, persequeretur: occisis sancti Willehadi Anglici discipulis aliquot, per Saxoniam Phrisiamque sparsis: ipse vero Willehadus, quod supra diximus, vix ex tanto profugit incendio. Veniente autem rege cum magno agmine in provinciam, Wodekindus declinauit. Rex in omnes consilij & facinoris participes, seuerè animaduertit: castis gladio quatuor millibus quingentis, ut diximus. Insuper ex populo Transalbiano ad millia decem cum vxoribus & liberis, in Galliarum provincias iussit deportari: quam esse stirpem Brabantinorum Flandrensiūque, supra significauimus. Reposuit autem in provinciam Gallici generis nobiles, ex quibus in nostram usque aetatem durauit Comes de Pirmont, hoc est, Iguito monte. Cumque rex per superiores Saxonie partes ducens, etiam ibi vindicaret in rebelles, Carolum filium cum expedito agmine reliquit ad praesidium provinciae, & ut comprimeret rebellionem molientes. Huic acie iusta conflictare Saxones ausi, repelluntur: magnaque caede peracta, coguntur quiescere.

CAPVT XXIII.

Sed cum iam annus Christianae salutis post septingentos octogesimus quintus ageretur, & iam tempus venisset ab alto miserendi, Wodekindus visita-

visitatus à Domino, ad lumen respexit: & iuncto secū Albione viro primario, qui trans Albim dominaretur in ea quæ nunc est Holsatia, interueniente ex aulicis quodam, ad regem Carolum, qui ad Visurgum castra habebat, perducitur, Christi baptismum iam sponte deponens. Tradunt nonnulli, quod suprâ significauimus, regem tum in Bardewico consedisse, cum ad eum Dædekindus perueniret. Alij etiam adijciunt, in Minda fuisse illi salutis initium: Tradunt enim ducem scrutandū auidum, lembo per pronum flumen deuectum, lacero habitu inter stipem poscentes consedisse. Cumq; sacratissimo die Paschæ ex more Christiano omnes sacram communionem subirent, vidisse Dædekindum ad os regis ludibundi speciem pueri: eoque conterritum miraculo, Christiana sacra postulasse. Rex susceptos in gratiam, iussit baptizari: ipse suis manibus Dædekindum honoris gratia sustollēs. Indè Saxonia iam pacata quietuit: & semel susceptā fidem nunq̄ reiecit. Intereā dimissa rex intētus religioni, Bremēsē, quod diximus, fundauit ecclesiam: prædijsq; magnificè dotauit: episcopū consecrari faciens, virum de his terris optimè meritum sanctum Willehadum, natione Anglicū: qui post mortem sancti Bonifacij, Moguntinensis episcopi, annis XXXV. in Phrisia & Saxonia verbum Dei disseminauit, magno labore, incredibili periculo. Extant literæ eiusdem regis desuper, terminos donatæ ditionis com monstrantes: quarum exemplum suprâ posuimus. Idem quoque rex antè postquam annis alijs, septem fundauit in ea prouincia ecclesias: donans regalia pontificibus, quod intelligeret populum infrenem posse religioni contineri, armis verò placari non posse: Verdensē, Mindensē, Padeburnensē, Osnaburgensē, &

tra *Weseram Hildesemensem & Halberstadensem*. Erant illis temporibus alia prima ecclesiarum fundationi loca, & perindè nomina: quæ cum translatis sedibus sunt in hâc appellationem commutata. *Magdeburgensem* autem vicinum archiepiscopatum postea *Magnus Otto*, domita gente *Wandalorum*, instituit. Hoc ordine finitum est bellum *Saxonicum* atrocissimum & diuturnum, quod pro diuturnitate temporis, & magnitudine laboris, magnum & desiderabilem habuit exitum: durabat autem annos supra triginta. Quo tēpore multa & magna per duces sunt facta praelia, & ingentes cades. Ipse rex, vt ferunt, non nisi bis intra paucos vnius mensis dies, iusta cum illis acie conflixit, in *Thietmel*, altero ad *Hasam* fluuium. Monstrant hodiè incola castrorum vestigia. Penetrauit autem rex infatigabilis cum exercitu ad intima paludum *Hadelerie*, cūm gens illa rebellionem ostentaret, animata de imperiis, vt putabat, paludibus: sed nihil inuium virtuti. Locum castrorum eius vocant etiam hodiè incolæ *Karlsand*, hoc est, arenam *Caroli*: in quo castra fixit.

CAPVT XXIIII.

Vvedekindus autem pacatus in sua sedet prouincia, *Wesphaliam* solam gubernans: nam ultra *Visurgum* prouincia & *angustijs Wandalorum* premebatur, & quod tenuère ditionis, pontifices gubernabant. *Armorum* insignia, quæ militaribus, vt fit, signis preferebat, pullum equinum habebant atrum: sed placuit regi, vt postquam de tenebris gentilium errorum peruenit in lucem veritatis, vt candidum acciperet. Ea verò sunt vetustissima *Saxonie* arma: sæpius indè demutata, vel leonibus ex *Anglia* allatis, per *Henricū* ducem, cognomento *Leonem*: vel *stratorijs* in clypeo lignis,

lignis, qua ruta sertum ex obliquo condecorat: per Bernhardum, prius Comitem de Anehold, inde veni-
 surrogatum Henrico Leoni in ducatum Saxoniae, cum
 ille per Fridericum I. solenni Imperij conuentu per-
 sententiam deponeretur. *W*edekindus autem, cum res
 illum Karolus baptizatum, in sua, vt diximus, provin-
 cia gubernare permetteret, adificato in Anglaria (nunc
 Angriam vocant) insigni templo, instituto collegio sine
 sine Deo seruientium, quod nunc in Heruordiam fe-
 runt esse translatum, ibique dominabus imperitantibus
 seruit: plurimum ipse in Christo deuotus, religione
 profecit. Sed erat illi ex magnis causis cum Geroldo
 Sueuorum duce atrox bellum, quod varia diu fortuna
 protrahabatur. Mirum quomodo tam longinquum, ex
 Sueuia in Saxoniam? Sed erant Saxonibus praedia,
 quod supra ostendimus, in Hercinia, & Suenis in Te-
 ringia: vnde facile potuit conflari de terminis bellum.
 Sed eo consumptus perijt *W*edekindus: Christiano ritu
 sepultus in ecclesia eius, quod fundauerat, collegio
 ibique aliquandiu quieuit, donec in Padeburnam a
 ljs transferretur.

CAPVT XXV.

Vigbertus *W*edekindi filius erat, ab adolescentia
 Christo deuotus, inter Saxones vir primarius:
 sed an principatum in gentem egerit, mirum est silenti-
 um, quod Saxones ea tempestate, regnate post patrem
 Pio Ludouico Imperatore, sub Christi religione man-
 sues facti, quiescerent: & omnis provincia episcopis dis-
 partita, religioni seruiret. Transalbianam autem re-
 gionem (quam Karolus pater Eridago sacerdoti in
 vrbe Hamburgo commendauerat, quemque loci epi-
 scopum facere disponebat, sed interuentus Danici bel-
 li,

li, & festinata mors Eridagi, votum Karoli nē imple-
 retur, auerterunt) Ludouicus Bremensi & Verdensi
 pontificibus initio regni commendauit. Quo etiam
 tempore Henningo Danorum rege, qui fœdera iecit
 cum Ludouico mortuo, Sigefridus & Amilo nepotes
 Gotfridi, cū inter se de regni successione digladi-
 rentur, magno pralio manus conseruērunt: & vtrinque,
 antē multismillibus caesis, ambo duces ceciderunt. Pars
 Amilonis cruenta victoria potita, Haraldum & Re-
 ginsfredum regno præsecerunt. Sed indē tum Haral-
 dus eiectus, ad Imperatorem Ludouicum contendit
 Moguntiam: ibique inuito cum Imperatore fœdere, pa-
 cificitur cum amicis sacrum subire lauacrum, vt au-
 xiliaria Imperatoris arma mereretur: baptizatusque
 mittitur cum armatura forti in Iutiam: & cum illo
 Ansgarius Corbeiensis pater, vltroneum se tanto pieta-
 tis officio, quod omnes horrerent, ingerens. Sed hæc in
 Dania & Metropoli exequuti, nūc tantūm cōmonuisse
 sat habemus. Extruxit autē Ludouicus regalē abbatia
 in littore Visurgi, trās latis patribus cum nomine de Cor-
 beia Galliarū, que in ripa Sūmæ fluminis hodiē manet.
 Adolescens erat admodū Ansgarius, cū de Francia
 transferretur: & creuit in apostolum magnum omniū
 aquilonarium regionum: prouenitq; ecclesie Hambur-
 gensi, que tum metropolis erat, cui etiā postea Bremen-
 sis suffraganea, quod in Metropoli ostendimus, fuit
 incorporata. Ex hoc Corbeia monasterio multos post
 inuicem habebat episcopos: Sedem autē metropolitica
 Ansgario Ludouicus Imp. firmavit in Hāburgo. Primus
 hic erat pontifex Hamburgensis: nam Eridagus presby-
 ter etsi episcopatu destinaretur à Karolo, propter cau-
 sas tamen, quas diximus, non attigit. Qua etiam tem-
 pestate

pestate ex maritima & vandalorum prouincia, quae Saxonum erat, venere ad Imperatorem duo regij iuuenes de regno contendentes: & ne armis opus esset, Imperatorem causa sua fecere arbitrum. Ille collaudatus datis muneribus pacauit: hortatusque Christi religionem suscipere, dimisit. Et quauis Ludouicus religione pietate plurimum polleret, tranquillitati temporum, quam in se erat, maxime studens, euadere tamen non potuit atrocissimam in se multorum conspirationem: quos proinde magnis locis honoratos, pro comperta malignitate destituit: Illi vero confictis criminibus Imperatorem sanctissimum insimularunt, quod coniugis suae Iudithae ex qua sustulit Carolum Caluum, impuritatem improbe dissimularet, & pollueret caesarea culmen dignitatis. Traxere coniurati in partem filios Imperatoris, in primis Lotharium natu maiorem, Pipinum, atque Ludouicum: Carolus autem admodum puer erat. Imperator coniugis purgationem super infamia recipere satisfactum sibi duxit. Coniurati autem magis atque magis inualuerunt, archiepiscopos in societatem calumniam trahentes: vnde factum est, vt inualescens nequitia, sententia depositionis in Imperatorem ferretur, & a filio Lothario diu seruaretur, cum ille inuaderet Imperium. Extant lamentationes, quas de cella monasterij, in quo seruabatur, misit ad amicos. Imperatricem coegere, detonsa coma, continentiam in monasterio profiteri: Puerum quoque attonsum dimiserunt. Erant fideles multi, qui armis pro Imperatore agerent: sed ille vetuit. Vbi autem feruor indignationis paulatim euauit, reuersi ad cor filij, causam eximinentes, innoxium patrem carcere liberatum ad Imperium restituerunt: coniugemque reddiderunt: & omnia

deimo
tribu
thar
episc
quam
mis c
ctatu
laus e
laxat
re: lo

IN
I qu
leban
noris
Brita
gbert
Sinda
bapti
Vbi a
abijss
fectu
migr
prole
dwigb
sancti
quod
xit, su
tissim
tioner
dem
rum

dei

deinceps obsequio coluerunt. Ille errori facile veniam tribuit, mitissimus omnium mortalium: & filium Lotharium natū maiorem, consortem fecit Imperij. In episcopos tamen, qui modestius agere debuerant, aliquanto seuerius vindicauit. Ex his erat iste, qui in Palmis cum solennis fieret processio iuxta carcerem, dictatum à se hymnum plena voce concinebat: Gloria, laus & honor tibi sit rex Christe redemptor. Perinde laxatus carcere, veniam est consequutus ab Imperatore: locoq; suo restitutus, fidelis Imperatori permansit.

CAPVT XXVI.

Interim Ædibertus dux Angriæ, olim erat Angliæ: quoddam imperiti vetustatis, differentiam ponere volebant ad insignem maris insulam: cum ignorarent honori suo detractum iri, quoddam maiorum suorum decus in Britanniam emigrantium, obscurarent. Hic igitur Ædibertus inter Saxones vir primarius, vxore accepta Sindacilda, de genere Rabodi Phrisonum ducis, qui baptizandus, rogauit quoniam concessissent patres eius? Vbi audiuit omnes à Christo alienos, in perditionem abiisse, pedem è baptisterio retraxisse fertur: eò se profecturum contestans, quò Maiorum suorum cœtus demigrasset. Ex ea coniuge Ædibertus geminam sustulit prolem, Brunonem atque Æwalbertum. Profectum hūc Ædibertū Romam comperio, deuotionis gratia: indeq; sanctorum reliquias retulisse: quæ in nouum collegium, quod in Wildeshusen, oppidum Bremensis diœcesis, erexit, sunt collocatæ: ibiq; vir Christiani nominis amantissimus, post longam inter suos religiosamq; conuersationem, in pace obdormiens requieuit, tumultus ibidem. Erant ea tēpestate in Saxonia principes alij, quorum nomina per inopiā scriptorū in obscuro remansere:

I Vnus

Vnus tamen ex his latere non potuit: qui tanti habitus est, vt filiam eius Ludouicus, Caroli filius Imperatoris, Imperator, viuente patre, coniugem duceret. Cuius successio titulum habuit, vt comites dicerentur de Ringelheym. Nam & Carolus pater, inter quatuor coniuges, quas temporum successione, morientibus per ordinem tribus, accepit, vnam duxit Garfulam, orientalis ducis Saxoniae filiam: nisi forte in Angliam respiciamus: quam, vt diximus, Saxones de suo nomine Angliam vocauerunt ex Britania: in qua erant Angli Saxones orientales, occidentales, & meridionales, teste Beda eius regionis indigena. Cumq; Carolus Bauariam, tonsurato Tasilone cum filio, redegisset in prouinciam, remansit nobilis quidam Ethico, dominus de Rauensberge, tanti aestimatus apud Imperatorē Ludouicū, vt prima vxore defuncta, filiam Ethiconis Iudith, acciperet: quae peperit ei filium Carolum, postea dictum Caluum. Habuit idem Ethico filium Henricum, qui suauis germanae, se subdidit Imperio: quod pater detestatus, fertur abisse cum duodecim viris primarijs in montem abuium, quem nemo comperire poterat: praeponeus sibi viuere, & mori in libertate, quam in delicijs agere sub Imperio. Henricus Imperatori commendatissimus, per iocum orabat, vt tantum illi terrae permitteret in feudum, quantum posset vna die aurea quadriga circuire. Imperator re ludicra ratus, per risum annuit. Ille leui currui impositus, & per opportuna loca renouatis iugilibus, magnam Bauariae partem obibat, in gremio ferens auream quadrigam. Eam terram ab Imperatore in feudum accepit, reddito Bauariae titulo. Cumq; ad implendam, quod diximus, conditionem, ferret in gremio quadriga ex auro fabrefacta, inde sibi nomen conciuuit, vt Aurea

CUTTI

currus dux diceretur. A quo genus ducum Bauariæ in Henricū vsq; Leonē processit. Per quæ etiā tēpora Ludouicus Imperator inter alia pietatis opera ecclesiā Aulicensem (nūc Eltze) in Saxonia oriētali à patre inchoatam, ad riuū Salā, qui Leynā influit, perficere constituit: Sed cōmonitus miraculo rei quæ acciderat, in locū vbi nūc est Hildesemensis, transtulit: Cū enim pridē rem sacrā in venatione fieri iussisset, & capellanus sacras reliquias de lacte, vt ferunt, sanctæ Mariæ, aut capillis eius, cum nonnullis alijs in arborē appensas reliquisset per incuriam, reuersus cum Imperatore ad ecclesiam Aulicensem, vbi altare iam in conspectu Imperatoris erat struendum, cœpit reminisci relictarū nuper reliquiarum: concitō in eum rediit locum, reperitq; relictas: sed nulla potuit auellere vi de trunco. Miratus, refert quid acciderit Imperatori. Ille cōperto miraculo, interpretatur diuinā esse voluntatis ibi instrui sacellū. Mox erigitur in honorē Mariæ. Erat pridē dumis & inuis paludibus horrēs locus: sed quid non mutat instantia peruigilis cura & laboris? Cœpit proindē apostolorū princeps cedere virgini matri, trās lataq; est ecclesia Aulicensis in Hildesemēsē, vbi perdurat vsq; hodiē. Hoc est autē initiū Hildesemēsē insignis ecclesiæ, quæ, vt diximus, in Aulica est à Carolo inchoata: sed in locum quem tenet, per Ludouicum filium translata.

CAPVT XXVII.

Valbertus filius erat Zwigberti, in gente Saxonum nobilissimus, & in Christiana pietate feruentissimus: qui Romam deuotionis gratia petens, à summo Pontifice Leone corpus beati Alexandri martyris, qui filius erat Felicitatis, acceptum dono, in Zwildeshusen perfectō collegio, à patre inchoato, per-

I 2 duxit:

duxit: ibique religiosè est veneratus. Habuit hic fratrem Brunonem: qui accepta, vt ferunt, coniuge Salsanna ex Sueuia, genuit Ludolphum, qui in principatu successit: nam Walbertus prolem masculam non reliquit. Ad eius tempora pertinet grauis illa incurratio Danorum, & Normannorum, circa obitum Ludouici Imperatoris, hoc est, circa DCCCXL. annum Domini: nam filijs eius de regni diuisione digladiantibus, Normanni (sic enim Danos appellant, & quicquid ab Aquilone venit, Gallici scriptores) liberam euagandi potestatem, & digrassandi per littora Germania & Galliarum acceperunt. Quo tempore Phrisones ipsos tributo adegerunt, quod apud illos Haraldus, quem regni hostem deputauerunt, moraretur. Tanta erat hominum insolentia, vt per Rhenum ascendentes, Coloniam obsiderent: per Albim, Håburgum incenderint: & vt verbis vtar annualium, inelyta ciuitas aut præda, aut incendio perijt. Ibi ecclesia, ibi claustrum, ibi bibliotheca summo collecta studio, consumpta est. S. Ansgarius cum reliquis penitus nudus euasit. Sed hanc rem in Metropoli sumus exequuti. Grauisimam verò pugnam iuxta Antisiodorum inuicem fratres Francie regestum habuerunt: in qua vires Francorum vehementer attenuatæ sunt: vbi Carolus cognomento postea Caluistum omnium iunior, aduersus fratres consanguineos tres, quod ipse alia esse matre, omnes vno patre Ludouico nati, solus prælium iniit. Vrebat hominem matris & sua ex fratribus accepta iniuria: quod supra diximus. Lotharius de Italia vires habuit, Ludouicus de Germania: Pipinus filius Pipini, horum ex fratre nepos, ex Aquitania vires commiserunt. Carolo ex Francis arma accessere. Sed in ea pugna etsi cades esset grauisima vtrinquè, videbatur

tamen

tamen victoria partibus Caroli inclinare: tum interueniente per legatos Sergio Pontifice, res composita est in eum modum, quem Ludouicus omnium pater antè præfinit: vt Lothario maiori esset Imperium & Italia, cum parte Franciæ inter Rhenum & Scaldim, quæ ex eo dicta est Lotharingia. Ludouico proueniret Germania, præsertim Bauaria, Francia, Turingia: nam Saxonia pontificibus erat dispartita, seruato tamen nobilibus in ea suo districtu. Superintenderet tamen Ludouicus omnibus prouincijs Germaniæ: Pipino maneret Aquitania, Carolo verò Galliarum Francia. Ebonem Rheimensem archiepiscopum Papa omni honore destituit, quòd non modo prioris in Ludouicum Imperatorem, sed etiã huius inter fratres disidiij author & incetor diceretur. Alij illum insontem prædicauere. Vtcunquè fuerit, S. Ansgarius illum à pristina familiaritate & charitate nõ repulit: quæres innocentie eius plurimum videtur attestari: nam sanguinarium episcopum vir sanctissimus suo contubernio non dignaretur. Eiectus autem ecclesia sua Ebo, peruenit ad Hildesemensem: in qua III. pontifex vitam finiuit. Verisimile est, ad Ludouicum confugisse exulantem: qui illi de noua sede, prout tum consueuere reges, prouiderat.

CAPVT XXVIII.

Seculum istud perturbatione fuit plenissimum: præter enim Normannorum grauisimam incurSIONEM de litore maris, in se, vt diximus, fratres versi, rem atrocissimè miscuerunt: quarum rerum Lotharius Imperator pertæsus, relicto seculo, monachum se fecit: inq; ea monastica vita annis octo perdurat: filijs partitur regnum: Maiori Ludouico permittit Imperium cum Italia: Lotharius capit Austrasiam, ea est Lotharingia.

Carolo Burgundiae pars cum Romana prouenit prouincia. Carolus autem cognomento Caluus, horum patrus, Metimperuolat, audita morte Lotharij: coronam eius prouincia de more accipit: indignante Ludouico rege Germania, quod eam ditionē solus Carolus inuadat. Legati regum rem omnē videbantur ad tolerabiliorem modū redegisse, cum Ludouicus Germania rex, accepta recens de Swandalis victoria, animos erexit quod inuicem legati pacti sunt, in irritum vocat: Sed tamen ea de re itur ad arbitros: Illi partiti sunt Austrasiam aequis portionibus. Sed Ludouicus Lotharij filius, iam Imperator declaratus, & ipse Austrasia sibi regnum deposcit. Missi autem atq; remissis à Pontifice ad reges, à regibus ad Pontificem oratoribus, arbitratorum loco in eam formā conuentū est, ut Ludouicus Germania rex quod ab Lotharingia teneret, Ludouico Imperatori permitteret. Dum hic rerum status esset in vicinis regionibus, Saxonia, quantum poterat, conquirent à vicinis Danis ac Swandalis adhuc infidelibus, & perinde perpetuis Christianorum hostibus: Sed metu inuictissimi regis Ludouici, tum per omnem Germaniā superintendentis, compressit motus eorum. Erant tamen creberrima illa per Galliarū littora Normannorū incursiones: de quibus in Norwagia nostra multa scripsimus. Per eadem tempora fuit in Saxonia illa ecclesiā Hamburgēsis ac Bremēsis unio, per occasionem, quam in Metropoli commemorauimus: sed per miras rerum gyrationes prouenit, ut omnis honor & potestas in Bremensē transferretur: quod in eodē tractu Metropoli per causas ostendimus. Interea Swalbertus Saxonū primarius, tranquilla pace compositus, in Christi religione obdormiuit, sepultus apud patrē in Swildeshusen

L
ex fr
quu
frate
nale
ficus
relig
as in
subd
cuiu
hac
fuis
xon
Swes
occi
fili
cant
men
pat
Häb
co G
sum
men
Nic
eccl
mus
obse
Ger
pat
supe

Ludolphus inter Saxones nobilitate præstans, ex eadem *Wædekindi* stirpe prognatus est: filius, an ex fratre *Wælberti* nepos aut fratrueus, nonnulli relinquunt incertum: sed compertum est, hūc *Brunonis*, qui frater erat *Wælberti*, filium: Ex eiusdem, inquit annales, *Saxonica* gentis stirpe vir nobilis & permagnificus est egressus, nomine *Ludolphus*: qui & ipse Romā religionis gratia profectus, S. Papæ *Innocenti* reliquias inde adduxit. Crediderim, Saxones ea etate iam subditos religioni, paruisse pontificibus, nec ducis alicuius tulisse imperium: vsque ad aliquot sequentes ex hac linea principes. Sed tamen tradunt nonnulli, hūc fuisse qui dominaretur vltra *Visurgum* in oriētali *Saxonia*, qua nunc sola nomē retinēs, *Saxonia* dicitur: nā *Wæstphalia* citra *Visurgū*, diuisum habet vocabulū, ab occiduo ductū. Accepit autē *Ludolphus* vxorē *Odam*, filiam principis de orientali *Francia*, quam nunc vocant *Franconiam*: ex qua tulit filios, de quibus infra memorabimus. Circa huius autem prima vel nonissima patris eius tempora, illam *Ecclesiarum* *Bremensis* & *Häburgensis* vniōnē factā cōperimus, agente *Ludouico* Germanorū rege, qui *Ansgarium* iam sede sua pulsum, & diu in *Ramsola* exulantē, primū fecit in *Bremensē* vacantē assumi ecclesiam: deindē etiā apud *Nicolaum* summū pontificē missis oratoribus perfecit vt ecclesie vnirentur: quod plenius in *Metropoli* signauimus. Sed quoniam *Saxonie* res per hæc tempora sunt obscuriores, propter incuriam scribentium: *Ludouici* *Germanie* regis, qui tum etiam *Saxoniam*, etsi principatu non administraret, quadā tamen superioritate illi superintēdit, exequamur: nam pōtificates eius arbitratu

per Saxoniam sumebantur: quod in Ebone Rhemensis, & in optimo patre Ansgario declarabat desideratum exitus. Indè prouenisse verisimile est, neminem per eam aetatem Saxonia principem libera potestate dominatum. Quo etiam tempore beatissimus pater Ansgarius, latissimam suae ditionis prouinciam obiens, disseminabat strenuè verbum vitae, inter pericula terra marique densa: nihil aliud queritās, quam vt martyr Deo consecratur. Normanni verò & Dani, siue ydem, siue natione promiscua, (res enim in obscuro est, quidd illa aetate mari plurimum nauigantes vsi sunt Dani cum Norwagijs) in littore Galliarum sedes sibi per arma quaesierunt. Sed Ludouico Germanorum regi plurimus labor fuit ad nationes in circuitu perdomandas: Confluxit Scandalis ad Oceanum demorantibus: Aciem vertit in Bohemos, eiusdem linguae & nationis homines, quantum prouincia diuisos. Normānos verò, etsi Franciam incurfauerint, ita retudit, vt aetate sua ab prouincijs Germaniae manus continerent. Interim verò Ludolphus Saxonia princeps, ex coniuge quam tenebat, filia ducis in orientali Francia, quam prouinciam scriptores designando variant: Alij eam Franciam orientalem vocant, quae omnibus Francis origo est, nunc per iniuriam appellata Franconia. Alij designant Austrasiam, hoc est, Metensem prouinciam: quae reliquae Franciae est orientalis. Ex ea autem coniuge filios accepit Ottonē, Brunonem, Tanquardum, & quatuor filias: quarum primae tres Christo consecrantur moniales, abbatissae post inuicem in Gandersheym: quod pater fundauit monasterium: quartam duxit Ludouicus rex Francia. Vnde facile datur cōiūci, nō vile fuisse nomen his ducibus, quorum affinitates reges queritabant.

Interea moritur Ludouicus Lotharij filius, Imperator: quo comperto, Karolus Caluus rex Francia, filium mittit ad eam Lotharingia partem tutandam, quam ex Lothario Imperatore accepit: ipse magno agmine, magnis itineribus contendit in Italiam. Ludouicus autem Germania rex hoc futurum prospiciens, Karolum filium illi opponit, iter eius impediturum: sed Karolus Caluus fortior incubuit, quam vt à Karolo Germanico impediretur: Igitur ille accessit partibus victoris, cedens patruo. Alium illi filium Ludouicum Ludouicus opposuit: sed vbi nihil se posse facere conspexit, ad patrem est reuersus. Interea Karolus Caluus Francia rex Imperij coronam accepit de manu Pontificis: & discedens Italia, Rosimon coniugis suae fratrem Italiae praefecit: attributo illi, quantum voluit, praesidio militum, quo prouinciam tutaretur: Cui etiam neptem suam, filiam Ludouici fratris, Germania regis, despondit vxorē: Ipse verò iam Romanus Imperator, reuersus est in Franciā suam, auctior dignitate Imperij. Ludouicus rex Germania per ea tempora fato concessit, Ludouicum & Karolum filios relinquens: Ludouicus autem iunior, missis ad patruum Karolum Imperatorem oratoribus, amicitiam eius postulat, & abolitionem earum rerum, quae patri illius cum eo fuere. Auersatus Karolus, reiecit legationem. Ludouicus autem magnam ex Turingis, Saxonibus ac Bauaris manum contrahens, ad Rhenum castramentatur, ducturus in patruum. Occurrit illi Imperator, ab altera ripa fixis tentorijs. Tentatur in transactionem verti per medios oratores. Dum illi rei intentus Ludouicus paci se parat, Carolus Imperator molitur insidias: nam diuerso itinere

re per noctem copias transponit : & iubet occultis itinibus hostilia castra depugnare. Detectis insidijs, Ludouicus suos in ordinem collocat : & venientes excepit. Francos, fugatque, multos in itinere prosternens, non se venisse gauderent. Imperator suis fugientibus & ipse ad pugnam imparatus, fuga fit comes. Prædæ multam assequuntur insequentes : sparsi etiam à rusticis nudantur rebus. Ità insidiarum suarum statim percipit Imperatorem. Cùm interim Normanni premerent Franciam, & Saraceni Italiam, vocatus à summo Pontifice Imperator, cum expeditis copijs Italiam ingreditur : mittens ex ducibus, qui Normannis conflictarentur. Iohannes pōtifex obviam Imperatori proficiscitur. Papiæ se salutant : interim iunctis agminibus Romanæ petunt. Karolus autem Germanici Ludouici filius, cum magnis copijs & ipse in Italiam contendit, gratiâ initioris apud summum Pontificem : audiens autem Imperatorem se praeuenisse, conuerso itinere redit in Germaniam. Imperator rebus compositis, cùm redire parat in Franciam, febre corripitur : Iudæus, quem medici loca honorabat, potione illum donat, vt putauere, amatoris. Ille indè finem viuendi fecit. Ludolphus quoque Saxonie princeps, tranquilla pace compositus, in pace quieuit.

CAPVT XXXI.

Bruno, Tanquardus, Otto, liberi fuere Ludolphorum. Quorum Bruno insigne nomen reliquit vico, quem ille primus inchoauerat : qui ex illo dictus est Brunonis vicus : iam diu Brunsvicum, insigne oppidum in media Saxonia, ad riuum Onacri, qui influit Visurgum. Cuius oppidi parua primùm initia, multas per tempora habuere accessiones : vt per vices amplificatum, nunc in

eadem excreuerit vires atque opes, vt facile principibus suis titulū indiderit, qui exindē vocantur duces Brunfwicenses: sed hoc longē postea. Sinum excurrentis fluminis, stagni, aut maris, Saxones sua lingua *Doyck* appellant: Indē Bruno excursum fluminis alterum, alterum Tanquardus, non longo interuallo, adificijs honestarunt: indē Brunfwyck, & Tanquardeswyck, diū variata appellatione secernebantur. Obtinuit autem Bruno, vt solus oppido nomen relinqueret. Frater autem arcem communiuit vicino loco, quæ de eius nomine Tanquerode diceretur. Quo in loco ecclesia S. Blasio consecrata, nomen retinuit, vt in vrbe diceretur: extantibus muris prioribus, quæ iam mœnibus ciuitatis ambiuntur. Brunonis autem insignis viri, gloriosus fuit exitus: Nam mortuo Ludouico Germaniæ rege fortissimo, qui Germaniæ littoribus Normannos fortissimè repulit, cognita regis morte, ydem hostes magno agmine Saxoniam inuadunt: media omnia ferro ignique vastant: Albi transmissi, in vltiora proficiscuntur. Fama tanti mali Brunonem iam dudum prauenerat. Ille vocatis omnibus quos ad pietatem tanta expeditionis paratos inuenerat, duodecim vt aiunt comitibus, hoc est, Saxonum primarijs ex nobilitate viris, (nam comitum nomen illa etate in hac prouincia erat incomperatum) omnibus vicinis pontificibus Verdensi, Mindensi, Hildesemensi. Rembertus iam Hamburgensi præsident, tum in finibus Bremēsis diœcesis agebat: precibus adiuvans, quos armis carnalibus non poterat. Tātum agmen Christiani exercitus idololatriæ Normannis Danisq; se obiectabat: in loco qui dicitur *Ebbecke storp*. Inito certamine, p se quisq; fortiter agebat: Christiani enim aut vincere, aut mori diffinitū habebant: beatos se futuros,

si

si in causa pijsimae religionis occumberent: fortunatos
 verò, si vincerent: sed beatos se mâlebant, quàm fortunatos.
 Ità factum est, vt pertinaci diù pugna extracta, totum agmen
 Christiani nominis pro Christo occumberet, dux ipse cum episcopis,
 & omnibus Christianis militibus. Coniecta omnium in vnum aceruum
 corpora, cum nemo diù ad sepulturam peteret, hostesq; vestes & arma
 tulissent, iam nudata, post moram internosci non poterant:
 vno agmine ceciderunt, vno loco sunt terra commendata corpora:
 vt neque pontifices, neque nobiles internoscerentur. Mindenses
 suum pontificem Theodericum requirentes, discernere non poterant.
 Idem Hildesemensibus contigisse reor, & Verdensibus. Hoc fuit
 exitus gloriosi ducis Brunonis: & hac sanctarum reliquiarum
 in Ebbeckestorp cõsecratio. quam in docta fabula ab Hamburga,
 cum ibi Pontifex summus, vt seminat, caderetur, ferunt huc
 aduectã. Testes rei, quos diximus, sunt ecclesiarum Mindensis,
 Hildesemensis, & Hamburgensis annales: vt erubescant, qui
 solitam sequuntur fabulationem: Nam de Romano Pontifice,
 qui Hamburgum venerit, quid sit factum, in Ottone I. dicemus:
 cuius tempora contingit: & diximus in Metropoli, fabulam
 omnem exufflantes. Incurfiones etiam quàm crebra à persequutoribus
 Christianorum in urbem Hamburgum facta sunt, vnde
 martyrum multorum reliquia, in eadem Metropoli locum inueniet.
 Per eadem quoquè tempora Normanni magis in littoribus
 Francia inualuere: Neustriam, quae inde vsque in hunc
 diem dicta est Normannia, occupantes: quod sumus in
 Norwagia exequuti.

O
 scientia
 decesser
 iam ver
 Balbo,
 vsque a
 duni. Ex
 filio stu
 cepere:
 Ità duo
 ultra tr
 solus in
 iste, vt
 trem h
 item al
 perueni
 satio N
 explicu
 se prin
 quod f
 autem
 fortissi
 tis Car
 celitus
 terneci
 ganoru
 repertu
 derunt
 Suenis
 Calui,

OTto dicti Brunonis germanus, post fratrum interitum, iam iustum principatum arripuit: decessentibus paulatim viribus Germanie regum: Quantum decesserat Francis, tantum accessit Saxonibus: in quos iam rerum cæperat summa inclinare: Nam Ludouico Balbo, Karoli Calui filio, Ioannes Pontifex Imperium vsque ad Franciam deferebat, celebrato concilio Lugduni. Erant autem qui Karolo Crasso Germanie regis filio studerent: qui redeuntem ex Francia Pontificem cepere: coegerunt, vt Karolo Imperij donaret infulam. Ità duo pariter se Imperatores gesserunt. Sed Ludouico vltra triennium non durauit Imperium: quo decedente, solus in eo Karolus per annos XII. permanebat. Erat iste, vt diximus, Ludouici Germanorum regis filius, fratrem habens æquè Ludouicum, Germanie regem: & item aliū Karlomannum: cuius filius Arnulphus postea peruenit ad Imperiū. Quo tēpore fuit illa grauis incur-satio Normannorum in Franciam, quam in Norwagia explicuimus. Iste verò Karolus Imperator vbi agnouit se principibus minùs gratum, Imperiò volens cessit, nè, quod formidabat, inuitus destitueretur. Assumptus est autem à principibus Arnulphus vir magnificus, princeps fortissimus, filius Karlomanni: qui frater erat decedentis Caroli. Hic suscepit bellum aduersus Normannos celitus administratum: in quo Normanni ab eo ad interneccionem sunt deleti: Siquidem centum millibus paganorum prostratis, vix vnus è Christianis cecidisse est repertus. Gotfridus & Sigefridus regij procures ibi ceciderunt. Dominabatur autem iste Arnulphus Bauaris, Sueuis, Francis orientalibus: & post mortem Caroli Calui, Lotharingis, audacibusq; Saxonibus: verba ponere

nere

nere libuit annalium: Qui Saxones et si suum haberent
 principem, tamen Germanorum regem, & iam Impera-
 torem, dominum recognouere: quomodo & nostra tem-
 pestate duces in Francia, qui regem supra se adorant.
 Non erat illa, quam nunc cernimus in Germania, prin-
 cipum libertas, non bona: ut suscipiant, quae volunt, Im-
 peratoris mandata: Vnde etiam ista nolentes cernimus
 Imperij detrimenta: quae omnino non fierent, si, ut par-
 erat, principes Germania, quomodo Francia, suo regi
 parerent. Idem Arnulphus Imperator bellum suscepit
 aduersus Zuentebaldum Morauorum regem, tributa
 negantem. Aeneas in Bohemica illum appellat Zuan-
 copium: qui vnus Poloniam, Bohemiam, Slesiam, Mo-
 rauiam, teneret imperio: Arnulphum Imperatorem
 agnoscere primarium suum detrectauit. Magno totius
 Germania apparatu mouit in illum Imperator: Hunc
 cum reliquis per Pannonias missis, & Germanorum
 viribus, occurrentem sibi regem in acie vicit: & magna
 strage in eius copias peracta, fugauit. Ille iam regni
 spem ponens, incognitus concessit in eremum: ibique
 Christiano, sed eremitico, ritu finiuit vitam: propinqua
 tantum morte testatus praesentibus quis esset. Per hoc tem-
 pus sub Formoso Romano Pontifice renouata est questio
 de ecclesia Bremensi, & decreto concilij, quod erat apud
 Triburiam: (nunc vocant Friburgum) conuictus quilibet
 buscumq; argumentis, Adalgarius pridem Hamburgensis
 archiepiscopus, coactus iterum fieri suffraganeus Co-
 lonensis, coesedit infimo loco. Magna in concilio duorum
 effertur contentio doctorum, quae omnium in se oculos
 conuertit: sed victus est qui pro Adalgario stabat. Tum
 etiam illa stupenda Romae in pontificia sede perturbatio
 est exorta à Formoso & successoribus eius: Cum ortu

inter
 ret. Ep
 berim
 fore si
 totius
 ebrj,
 Clemen
 immo

O
 minab
 minis
 suum
 dam e
 cum:
 heidin
 batiss
 guine
 erat
 & ill
 Impe
 atau
 pleris
 tores
 Pius
 li Luc
 proxi
 Ludov
 Crassi
 nepos
 nunci

mita

inter eos schismate, successor praedecessorem malè haberet. Effoditur à successore Formosus: & cadauer in Tyberim proicitur. Qui hoc procurauit pontifex, à successore suo Formosi defensore, confunditur. Ità grauisimo totius Christianismi scandalo Romani pontifices velut ebrj, immò furiosi, iactabantur. O Petre, Line, Clete, Clemēs, ad quid peruenit vestro sanguine vestratumq̄, immò Christi cruore partus principatus? Sed haec alij.

CAPVT XXXIII.

Otto interim dux Saxonia, etsi Germania regem supra se agnosceret, iusto tamen principatu dominabatur in sua prouincia: nec contemnendi erat nominis apud Ro. Imperatorem Arnulphum, regem etiam suum: qui tanti illum fecit, vt filiam illi suam Lucardam coniugem daret: ex qua ille filium sustulit Henricum: qui primus ex Saxonibus imperabat: filiamq̄, Alheidim, quae in Quedelenborg Christo consecrata est abbatissa. Vnde apparet, Henricum regem materno sanguine pertinere ad lineam Caroli Magni: cuius mater erat Arnulphi filia, qui patrem habuit Karlomannum, & ille Ludouicum Germania regem: qui Ludouicum Imperatorem I. & ille Carolum Magnum, sexto gradu atauum suum numerat Henricus. Et vt lineam generis à plerisq̄ turbatam agnoscamus, videndum qui Imperatores exierint à Carolo Magno: cui primùm successit Pius Ludouicus: & illi filius Lotharius, Caroli nepos: illi Ludouicus filius, Caroli pronepos: illi Carolus Caluus, proximi Ludouici patruus, Caroli Magni nepos: illi filius Ludouicus Balbus, Caroli iterū pronepos: et illi Carolus Crassus, Ludouici regis filius, Magni quoq̄, Caroli pronepos: illi aut̄ Arnulphus, Karlomani, q̄ frater erat Ludouici regis Germaniae filius, Caroli Magni abnepos: is erat
Hen-

Hērici regis Germaniæ, maternus auus: vt trinepos Caroli ille computetur. Arnulpho successit filius eius Ludouicus, Henrici auunculus. Erat & alius filius Arnulphi Conradus, dux Lotharingiæ, quem Albertus Francorum comes de Bambergæ, pralio oppressit. Ob hoc proditiō archiepiscopi Moguntini Hattonis, publico gladio captus ab Imperatore Ludouico fratre eius. Hic Conradus reliquit filios Conradum, qui imperauit ante Henricum & Euerhardum ducem Lotharingiæ. Hæc idcirco, non alienum sciamus Henricum regem, de quo statim sanguine Caroli Magni. Hic autem Otto dux Saxonie, quia ad extremam peruenit senectam, multos vidit Romanorum Imperatores: Nam Arnulpho miserabiliter morienti, infelicitate Syllæ Romani dictatoris, successit filius Ludouicus per annos XII. Hic, vt diximus, fratrem habuit Conradum, casum in acie ab Alberto, huius Ottonis ex filio nepote: quæ res effecit, vt Ludouicus Imperator proditiōne, vt ferunt, Hattonis Moguntini præfulis, qui illi gratiam sponderet Imperatoris, captus gladio Imperatoris perijt. Sed pauld ante hæc tempora, cum Arnulphus Imperator bellum gereret in Zuenda, Baldum Morauie regem, & claustra, quibus excludebantur Vngari gens Scythica, laxasset, cum illorum tum opera in hostem vteretur, malo caterorum, vt apparuit, Christianorum, feram gentem immisit promiscuis Christianis. Tendebant ergo Vngari in Pannoniam antiquam sedem exterarum nationum: Nam vetustissima memoria eam apprahenderunt Gothi: post illos Huni, pulsus Gothis: Longobardi post illos, pulsus Huni. Cum illi tenderent in Italiam, Huni, non iam vt prius imperiosi, sedes acceperant easdem ab Longobardis precario: vt, si qua necessitas illis reuertendi ingruisset, haberent

habent quo recipere. Sed Longobardis in Italia permanentibus, permansit sedes Hunis, vsque ad tempora Karoli Magni: qui gentem, omni nobilitate in acie caesa, satis extenuauit: Nunc vero aduenit Ungari, consanguineis suis, vt putatur, Hunis superuenere. Mirares, tam numerosum populum, tam crebris agminibus ex vastis solitudinibus motum, semper easdem sedes in Pannonia petisse: quasi illa prouincia decreta sit recipiendis aduenis. Primo ingressu fecerant Ungari, quod solent aduenae barbari, mira celeritate & praedarum auaritate, stimulante natua ferocia, excurrerunt in Alemanniam, hoc est, in Sueuiam, Bauariamque: sed ibi fortiter resistentibus incolis, multi perierunt. Ludouicus Imperator, Imperium moriens reliquit. Voluit autem omnis Francorum Saxonumque nobilitas Ottoni sceptrum & diadema regni tradere: sed ille causatus senium, recusauit: & peruenit ad Conradum, Conradi, qui frater erat Ludouici, filium, ducem Austrasiorum, hoc est, Metensium, & orientalium Francorum: in quo Conrado etiam finijt linea Karolorum masculina. Regnauit autem iste in Alemannia sola, annis septem: iam enim Itali, contempto Imperio, erexerunt suos in prouincia Imperatores: Berengarium Forouilienses, Guidonem Beneuetani. Erant vero iam principatus Germania partiti in multos: posteaquam Imperio in reges Germania translato, desierunt esse reges Germania: sumpto iam maiori titulo Romani Imperij: Et in Bauaria Arnoldus, Burchardus in Sueuia, quae Alemannia dicitur à Lemano lacu, duces: Euerhardus potentissimus comes in Francia, quam nunc vocant Franciam: frater hic erat regis Conradi: Gisebertus dux in Austrasia, quae nunc, vt diximus, Lotharingia

est. Otto vero Saxonia duciam senio fractus, ad caput
lum perueniens, in pace quieuit, Henricum relinque
successorem filium.

SAXONIAE
LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

ENRICVS Ottonis Sa
xonia ducis filius, Arnolphi
Imperatoris ex filia nepos,
qui regiam dignitatem pri
mus inuexit in domum Sa
xonia, in qua diu perman
merito nobis initium tribu
noui orsus. Erat enim in
omnes regni principes prapotens, ac viribus formidabi
lis: qui primus libera potestate principatum Saxonia ad
ministrabat: nam Maiores eius sub regibus delituerunt.
Henricum autē ducem sibi semper aduersaturum Con
radus rex suspexit: mouissetq; in eum, si non omnium
se principum motum formidasset: Nam quos diximus
principes, non vnum de Conrado sentiebant. Hoc ver
tus rex, aperta vi congregari Henrico non præsumpsit: co
terum consilium fertur habuisse cum Hattone Mogun
tino præsule, qui Albertum Henrici ex sorore nepotem
perdiderat, vt Henricum quoque subuerteret. Aurelian
torquem fertur procurasse fieri pontifex, quem d
daret Henrico, vt perinde nactus fidem apud illum, pro
arbitrio proderet. Considerandi operis gratia pontifex
diuertit ex itinere ad aurificem: visog; torquem, fertur
ingemuisset. Tum familiaritate fretum opificem, rog